

Јован Храниловић

др Владимир Баровић
мср Соња Поткозарац

Јован Храниловић – човек спајања

Рецензенти:

проф.др Миливој Ненин, Филозофски факултет
у Новом Саду

проф.др Зоран Јевтовић, Филозофски факултет у Нишу

проф.др Дејан Пралица, Филозофски факултет
у Новом Саду

Издавач:Новинарска асоцијација Русина-НАР

За издавача: Мартица Тамаш

Уредница издања:Јелена Перковић

Прелом и корице:Maxima graf, Петроварадин

Књига је штампана уз подршку Градске управе за културу града
Новог Сада

Увод

Шта год да је радио у свом догађајима богатом животу Јован Храниловић је оставио трага. Било да је писао, говорио, критиковао, полемисао, радовао се или туговао – у свему је био велики. Пригодна годишњица – 100 година од присаједињења Војводине Краљевини Србији као и уједињења Јужних Словена у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, добар је повод да се подсетимо великана наше историје који су допринели развоју културе, уметности, друштвене делатности и журналистике на овим просторима. Једна од великих историјских личности која је имала значајног удела у процесу присаједињења и уједињења сигурно је и прота Јован Храниловић, човек који је имао велики ауторитет у ондашњој новосадској и војвођанској јавности не само као свештеник и песник, већ и као ангажовани јавни радник и новинар. Писати о журналистици, књижевној критици и укупном делу Јована Храниловића представља подухват у коме морамо сагледати више елемената његове структуралне личности. Храниловић је био динамична личност, човек који је био сведок али и активни учесник у многим важним историјским процесима који су обележили једно време и у значајној мери одредили друштвене односе и државне оквири у којима живимо. Иако је читавог живота по позиву био свештеник Храниловић је знао да плане као какав граничарски официр, а оштрини свога језика може захвалити што је два пута био у озбиљном сукобу са надлежним црквеним властима. Наведени податак иде у прилог тези о сложеној структури његове личности, у којој спаја духовника и политичког активисту, песника и новинара, критичара и старатеља сирочади, боема и мислиоца. Друговао је песник „Жумберачких елегија“ са многим умним главама свога времена о чему сведочи његова приватна преписка, из које можемо открити читав низ историјских личности са којима свештеник, новинар, песник и критичар Храниловић живо комуницира, размењује мишљења, јада се, повера-

ва, жали, тражи утеху¹. Осим преписке, сачувани су и историјски подаци, али и анегдоте о Храниловићевом друговању и пријатељству са великим српским песницима попут Змај Јове Јовановића и другим угледним грађанима Новог Сада на прелазу из XIX у XX век.

Више димензија у личности тог човека маркантне спољашности, који са фотографија зрачи одлучношћу, како у младости а оно чини се још више под старе дане, можемо сагледати ако анализирамо његов књижевни, пре свега песнички рад. У своје време уважаван и цењен, радо виђен гост у многим мислећим круговима, чини се да је Храниловић након смрти неоправдано скрајнут са наше интелектуалне сцене. Човек који је много допринео поезији, од критичара је опречно оцењиван, добијао је често непролазну оцену и његов значај је унижаван. Храниловић је скроман какав је био за живота често одбијао похвале и награде, али је зато на потоњим генерацијама, што би историчари написали: да без љутње и пристрасности („*sine ira et studio*“), изуче и оцене његов лик и дело.

Тема ове монографије фокусирана је на новинарски рад и књижевну критику Јована Храниловића, изузетно вредног аутора који је иза себе оставио импозантну бројку која иде до више хиљада различитих текстова, критика, приказа, новинарских чланака². Можемо се запитати да ли је иза тога скривен новинар Храниловић? Он је свакако био журналиста али ако мало дубље анализирамо његов рад, може се закључити да је највећи део тог повеликог корпуса садржан у разноврсним текстовима из различитих области духовног стваралаштва, које је током живота писао и објављивао. И поред великог броја различитих полемика које

---

¹ Писма, незавршени рукописи, и остала писана оставштина Јована Храниловића била је након његове смрти у власништву Марије Ењеди, газдарице код које је песник становао. Она је рукописе понудила на продају Југослаvensкој академији знаности и умјетности у Загребу, али је елитна институција хрватске културе ту понуду одбила. Након тога су рукописи продати приватном лицу које је тај вредан материјал завештало Српској академији наука и уметности.

² У литератури и изворима срећемо информацију од четири па до чак пет хиљада различитих радова.

преко новина Јован води са књижевним и политичким противницима, уз велики број уводника које пише као уредник „Јединства“ и поред значајног броја других текстова који су углавном политички, велики број његових радова је из домена књижевне критике, којој се он као „фанатик рада“ скоро свакодневно, савесно и искрено предавао. Оно што карактерише Храниловића као аутора јесте лакоћа писања којој се он са уживањем предаје, као човек вичан перу.

Оно што је Храниловића предодредило да се бави новинарством и критиком, којој се много више посветио него што је то случај са поезијом, садржан је у чињеници да је тај образовани човек, зналац неколико језика, жудео за праћењем не само прозе и поезије, већ и позоришта, културних струјања а посебно је занимљива његова улога у сукобу „младих“ и „стarih“ у покрету хрватске модерне. Иако је неправедно од новинарских и политичких опонената оптуживан за разна скретања, за Храниловића је могуће тврдити да све што је радио у животу, чинио је из искрених уверења. Исто је и са његовим новинарством и критиком јер утисак је да се до краја искрено залаже за лична уверења и да доследно стоји на својим позицијама, чак и када су тешко брањиве.

Треба нагласити да је Јован Храниловић код нас ретко посматран као новинар и човек који је једно време живео искључиво од журналистике. Његово залагање у области новинарског струковног организовања довело га је на чело Новосадске секције Југословенског новинарског удружења и он има велике заслуге за рад на пољу струковног организовања наших међуратних новинара. Као угледна личност двадесетих година прошлог века Храниловић је био директор „Јединства“, новосадског дневног политичко-информативног листа; улогу и значај Јована Храниловића за новинарство и шире друштвене оквире било је неопходно анализирати, истраживати и научно промишљати јер његов рад није довољно познат широј јавности. Ако томе додамо живу активност на политичком пољу, учешће у раду Велике народне скупштине, органима градске самоуправе и делатност у Демократској странци и јавном животу, можемо закључити да се Јован Храниловић као историјска личност код нас незаслужено запостављао.

У изради монографије коришћена је научна методологија која је прикладна предмету рада, јер смо у истраживању осим анализе текстова, писама, критика, новинарских радова, фељтона и песама Јована Храниловића користили и литературу која је објављена. О Јовану Храниловићу могуће је наћи тек незнатан број текстова, од којих је свакако најзначајни Ујевићев рад³, мада је у смислу извора првог реда од значаја и „Храниловићева Споменница“⁴.

Фотографија – „Храниловићева споменница“ – насловница је штампана латиницом а прва страна ћирилицом у жељи да се демонстрира јужнословенско јединство за које се Храниловић залагао

³ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933.

⁴ Храниловићева Споменница – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925.

У раду су коришћени текстови из штампе посвећени Јовану Храниловићу, које су писали његови савременици, пријатељи, познаници али и они који су му били изразити противници⁵. У многим областима Храниловић је учинио велики духовни и интелектуални напор а да су при том управо његова критика али и журналистичка делатност најмање изучавани, промишљани и анализирани. Ово дело је писано са жељом да буде још један напор у циљу комплекснијег сагледавања лика и дела новинара, песника и критичара проте Јована Храниловића, личности која се за живота славила и хвалила, да би након смрти била скоро заборављена. Такође је важно изучити личност Јована Храниловића који је прави мост и човек спајања српске, русинске и хрватске културе, уметности и журналистике, што је посебно важно у турбулентна времена када се много лакше налазе елементи раздора и сукоба а по страни остављају личности које симболишу помирење, сарадању и културолошко уважавање.

Пред читаоцима се налази монографија која је допуњена фотографијама, документима и текстом у односу на прво издање које је из штампе изашло 2015. године. Аутори се искрено захваљују Јелени Перковић, Мартици Тамаш и Новинарској асоцијацији Русина који су подржали овај рад, посебно у процесу издавања и штампања монографије. Први део монографије пред читаоце износи биографију Јована Храниловића као и његов друштвено-политички и новинарски ангажман. Други део књиге који се бави књижевном критиком и уметничким аспектима Храниловићеве личности обрадила је Соња Поткозарац, мастер српске књижевности и језика, док је први део који обрађује новинарство истражио др Владимир Баровић, ванредни професор на Одсеку на медијске студије, Филозофског факултета у Новом Саду. Подела посла у писању била је логична јер аутори су истраживали Храниловића - свако из свог угла и аспекта који је ближи ужој научној области и подручју интересовања.

---

⁵ Искрено се захваљујемо на помоћи током истраживања коју је несебично пружио свештеник гркокатоличке цркве у Новом Саду протојереј ставрофор Роман Миз (упокојио се 2017. године). Драгоцене податке о Храниловићу аутори су добили од проф. др Јанка Рамача са Одсека за русинистику Филозофског факултета у Новом Саду, коме се овом приликом срдечно захваљујемо.

Аутори се посебно захваљују рецензентима, као и установама културе: Музеју Војводине, Библиотеци Матице српске у Новом Саду, Централној библиотеци Филозофског факултета у Новом Саду, Историјском архиву Града Новог Сада и Српској академији наука и уметности у Београду на свесрдној помоћи око налажења извора и литературе у процесу истраживања. Такође се захваљујемо великом броју појединаца и пријатеља без чије помоћи рад не би успели да уобличимо у дело које се налази пред читаоцима и поштоваоцима Јована Храниловића. Монографијом „Јован Храниловић-човек спајања“ на достојан начин допринећемо обележавању стогодишњице присаједињења и уједињења, али ће на симболичан начин то бити и увод у обележавање стогодишњице смрти великог песника, књижевног критичара, новинара, хуманисте и јавног радника – проте Јована Храниловића који је био и остао човек спајања.

У Новом Саду,

октобра 2018. године

Аутори

др Владимир Баровић

мср Соња Поткозарац

Биографија Јована Храниловића

Ако консултујемо Дворниковићево дело непролазне вредности „Карактерологија Југословена“⁶, можемо установити да основне карактерне црте чувених ускока, Јованових предака сасвим пристају проти Храниловићу. Жумберак је брдовит, живописан крај који је био на граници са Турским царством, где су генерацијама стасавали горди и храбри али сурови људи, који су изнад свега ценили поштење и част, те су у себи задржали и део исконске динарске епске традиције. Пишући о свом крају који је тако надахнуто опевао, сам Храниловић је оставио следеће сведочанство: „Жумберак обилује каменитим врлетима, а формација бриегова могла би у велике занимати геологе. На брду св. Гери имаде трагова алпској флори. Туј расту особито мирисне малине... Малени Жумберак дао је пуно гласовитих људи у разних сталиших... Жумберачки народ у обће бистар је и даровит“⁷. Јованов отац Никола био је и сам гркокатолички свештеник, а када је био на дужности владичиног намесника у Кричкама на Петровом Пољу 18. децембра 1855. године, добио је сина Јована. Никола Храниловић био је песничка душа, за своје време веома образован и даровит, објављивао је у Гајевој „Даници“ и „Бачкој Вили“, листу Петра Јовановића. Јованов отац био је југословенски настројен у духу Илирског покрета, о чему сведочи и његов псеудоним Љубомир Славјанчић којим се у текстовима потписује, али и славеноруски језик којим пише, како би изразио симпатије према великој заштитници свих Словена - Русији.

---

⁶ Дворниковић Владимир, Карактерологија Југословена, Просвета, Београд, 2000.

⁷ Храниловић Јован, Жумберачке елегije, Тисак и наклада Густава Неуберга, 1886, стр. 48-51.

Фотографија – Песма Љубомира Славјанчића, објављена у „Бачкој вили“ („**Musa Bacsiensis**“) 1845. године

Никола Храниловић био је ожењен племкињом Сидонијом Стручић, а како пише Гуровић изродили су много деце: „Никола и Сидонија имали су петоро дјеце - Драгутин, рођен у Врлици 1855., Никола и Јован, близанци, рођени у Кричкама 1855., Марија, рођена такођер у Кричкама 1859., и Владислав, рођен у Сошицама 1862.“⁸. Јованов отац умире 1864. године, и мајка Сидонија одлучује да се насели у родним Крижевцима. Потоњи песник добио је основно образовање у такозваној „пучкој школи“ (што је у нивоу данашње основне школе) у Сошицама (1863-1864) и Крижевцима (1864 – 1867). Као настављач породичне традиције Јован је 1867. године отишао у Загреб где образовање наставља у гимназији - гркокатоличком училишту где борави до 1874. године, што је била устаљена станица на путу да

⁸ Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник. У: Жумберачке елегике и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кошка ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр. 137.

постане свештеник. Јован је био бистар и вредан ђак, али је већ у том узрасту показао жељу да се истакне и постао је председник читаонице у семеништу. Тешко је рећи да ли је Јован био незадовољан односом својих колега или су они били против његовог избора за председника, тек у читаоници је било тешких свађа и сукоба, те је према Шимраковом писању управа семеништа била приморана да затвори читаоницу и да сама преузме вођство над њом, иако је то традиционално била ђачка обавеза⁹.

Након завршетка средњошколског образовања у Загребу уписује теолошке студије 1874. године, али 1876. године одлази у Беч, где наставља школовање у заводу свете Барбаре. Одлазак из Загреба у Беч у значајној мери је утицао на духовни и идеолошки развој младог Храниловића, који је у почетку настојао да се напаја идејама илираца и Штросмајера, али како Ујевић примећује у престоници Хабзбурга, осећају се други ветрови: „...два супротна национално-политичка смјера утичу сада на Јована. Хрватски ђаци на свеучилишту бечком биаху одреда праваши, а у заводу св. Барбаре окупљали су се ђаци различитих славенских народа. Први су предобили Храниловића за своје идеје, други га, већ самим својим присуством у заводу, упућују у живот, обичаје и културни рад различитих славенских народа“¹⁰. Иако Ујевић на помало апологетски начин брани личност коју портретише, треба нагласити да је од студентских дана и као младић Храниловић у идејном смислу био заступник правашке идеологије, или „стеклиш“ како су погрдно називали присталице Хрватске странке права¹¹. Тај политички правац је почивао на такозваном „државном праву“, према ком су сви који живе у Хрватској политички Хрвати, без обзира на националну и верску припадност, што је неоригинална шовинистичка фразеологија преузета од мађарске државне идеје из револуције 1848. године (и та идеја је преузета из француске

⁹ Шимрак др Јанко, Споменаца о 250 годишњици гркокатоличког сјеменишта у Загребу, Загреб, 1931, стр. 107.

¹⁰ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 2.

¹¹ „Стеклиш“ долази до загорског локализма - термина „стекли пес“ – бесно псе-то, због изразите агресивности у екстремно националистичком и шовинистичком наступу и реторици коју су исказивали посебно млађи праваши.

револуционарне идеологије 1848. године). У то време правашка идеологија била је веома модерна међу хрватском омладином.

Иако је студирао теологију Јован Храниловић има шири спектар интересовања, учествује у политичким расправама, похађа предавања познатог слависте Миклошича и слуша излагања професора Брентана код кога је радио семинар из поетике, прати културни живот и књижевност у аустријској метрополи. У то време Храниловић формира и свој песнички сензибилитет, гледа светла и културу Беча али не заборавља ни свој родни крај и његове специфичности. Изгледа да Храниловића није догматски интересовала класична теологија, јер се стиче утисак да је духовнички позив више разумео као породичну традицију и дужност¹².

Након завршетка теолошких студија Храниловић је крајем 1878. године постављен за гркокатоличког свештеника, а његов први иако краткотрајни посао било је место личног секретара бискупа Ђуре Смичикласа, што се сматрало за високу позицију у црквеној јерархији. Није познато због чега је Храниловић убрзо смењен са места бискуповог секретара, али је извесно да је добио парохијску службу у свом Жумберку. „На дужности тајника остаје врло кратко вријеме. Већ 1879. обавља свећеничку дужност у Жумберку, у жупи Кашт, на извору свог пјесничког надахнућа, и ту остаје до 1882. године кад је премјештен у жупу Радатовићи замјенивши Таду Маговца“¹³. Храниловић је од 1879. године до 1881. године службовао као свештеник у Кашту а у Радатовићима је на служби од 1881. до 1886. године.

---

¹² Било би погрешно сматрати да се Храниловић није занимао за духовност, јер је у личној библиотеци имао богат избор наслова из домена религије али и парапсихологије и спиритизма. Са друге стране, чини се да се није превише одавао класичној католичкој догматској теологији, у којој није нашао добро утемељење за своје поетски схваћено поимање духовног бића у човеку и његовог односа са Богом и природом.

¹³ Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник. У: Жумберачке елегije и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр.137.

Фотографија – Детаљ из Храниловићевог Жумберка

Фотографија – Јован Храниловић у младости

Време које је провео као месни свештеник у Радатовићима сматра се за Храниловићев најплоднији стваралачки период, а

пошто се није женио јер је био виђен за будућег бискупа¹⁴, имао је времена да пише и ради. Поред тога имао је на претек времена за дружење и пријатну доколицу, али и за вођење пријатељских разговора о политичким, књижевним и културним питањима. Слично великом песнику и владици Петру II Петровићу Његошу, ни Храниловић није био одушевљено предан класичном свештеничком позиву, није се превише бавио досадним обавезама сеоског пароха, а посебно се није много интересовао за црквену администрацију.

У то време, тачније од 1882. до 1889. године гркокатолички бискуп био је Јованов рођак Илија Храниловић, али треба нагласити да је тада међу жумберачким Храниловићима било поделе по надимцима. Тако је Јован припадао Храниловићима Репцима док је Илија био Храниловић Базек, у чему је такође било одређеног дуализма, а можда и разлога за завист и нетрпељивост¹⁵. Бискуп је Јована преместио у Крижевце на место бележника црквеног суда и поставља га за свог секретара, али та дужност коју обавља 1886. године, поети-свештенику није била по вољи. Јован Храниловић је са напором обављао службу уз бискупа и овај га премешта на дужност жупника у самом срцу жумберачког краја, у село Сошице где је обављао свештеничку дужност 1887. године. Ту је Јован био далеко од бискупа али је осећао и даље његов бес и нетрпељивост који убрзо прераста у отворени сукоб. Бискуп је на име Јована разрешио са места жупника, али је овај то одбио те су морале интервенисати чак и цивилне власти. Ускоро се сукоб стишао, страсти се смириле и Јован је премештен крајем 1887. године за свештеника у бачком селу Куцури, што је бискуп Илија Храниловић смишљено урадио да би непослушног свештеника што више удаљио од средишта црквене управе. Храниловић је

---

¹⁴ Гркокатолички свештеници имају право да се жене и оснивају породице али они који су предвиђени за дужност бискупа морају бити неожењени. Тако је и Храниловићу саветовано да остане у целибату чиме би евентуално једног дана био рукоположен за бискупа, што се никада није десило. Иако му је након уједињења 1918. године познати политичар и државник Стојан Протић нудио ту високу духовну дужност он је то одлучно одбио, тако да остаје недовољно јасно због чега је избегао женидбу и оснивање породице.

¹⁵ Лопашевић Душан, Код Јована Храниловића, Свјетло, 1894, број 23.

свештеник у Куцури 1888. године да би следеће године на кратко добио постављење у Руском Крстуру.

У мају 1889. године Јован Храниловић именован је за жупника гркокатоличке цркве у Новом Саду, док је његов предходник на том месту пребачен за свештеника у Керештур. Стицајем околности и жеље бискупске управе, Храниловић ће наредних тридесет и четири године (уз двогодишњи прекид 1898-1900. године због сукоба са надлежним бискупом), до краја живота остати на месту свештеника невелике новосадске гркокатоличке жупе од четири стотине душа. Била је то мала и скромна заједница састављена од вредних али сиромашних верника – Русина, који су издржавали своје породице већином од тешког физичког рада. И тако су више него скромни извори материјалних прихода Храниловића остављали више гладног него ситог, више подераног него господски одевеног, а зими је због поцепаних ђонова на ципелама често ишао мокрих ногу. У каквој је сиротињи чак и након што је обављао функцију председника Велике народне скупштине након уједињења, Јован Храниловић живео најбоље сведочи Викторија Рисаковић када пише: „28. јула 1919. године приредио је град Петроварадин „Регентово вече“ у част посјете Њ.В. тадашњег Пријестолонаследника Александра. Као најодличнијег међу одличнима буде позван и Јован Храниловић. Он хоће да иде, жели и да присуствује свечаном ручку... а његова је домаћица мучила стотину мука, јер није имао честитог одјела, посједовао је једне једине хлаче. Али и на њима, баш на кољену, створила се већ одавна рупа, на коју је стављена – према потреби – све већа и већа закрпа. У часу, када је требало ићи на поздрав регенту, била је рупа као длан велика. Јован замоли домаћицу, да замјени стару закрпу новом, а она је плакала... Плакала је и преклињала га, нека би јој дозволио да узајми од пријатеља новац и набави му нове чакшире. „Срамота је да иде пред свог будућег Краља и међу толики одличан свијет отрцан и закрпљен као просјак...“. Јован се озбиљно наљутио и викнуо: „Какав просјак, каква срамота?..Та

та је закрпа свједочанство мога поштења...То је мој „орден“...“¹⁶.

Истински скроман човек, Храниловић није тражио законе иза црквених догми, већ је напајао дух исконским поштењем и моралним врлинама, које је у срцу носио из свог родног жумберачког краја, где је човек могао ићи без ђона на ципели, али му зато никада није смео образ бити као ђон. И поред великог степена личног поштења и искрене љубави према поезији и друштвено корисном раду, Јован је остао доследан опуштеном одоносу према парохијалним обавезама и административним ситничаријама, како их је он видео. Храниловић је по свом старом обичају доста неуредно водио црквене књиге, а руку на срце, није међу својим верницима ни имао превише послова и обавеза о чему сведочи податак да је тек четрдесет дана пошто је пристигао у Нови Сад на нову дужност имао прво крштење. Треба нагласити да је гркокатоличка црква где је Храниловић служио, св. Апостола Петра и Павла у Новом Саду саграђена 1838. године и да је уз парохијски дом где је песник становао, један од ретких објеката у граду који је преживео бомбардовање са Петроварадинске тврђаве за време револуције 1849. године¹⁷.

---

¹⁶ Рисаковић Викторија, Јовану Храниловићу, Храниловићева Споменица – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 30.

¹⁷ Наведене податке је током истраживања пружио свештеник цркве у којој је Храниловић службовао, протојереј Роман Миз који се упокојио 2017. године. Иста информација се може наћи у тексту: Гркокатоличка црква св. Апостола Петра и Павла у Новом Саду, интернет извор <http://olja.on.neobee.net/index.htm>

Фотографија - Изглед цркве св. Апостола Петра и Павла у Новом Саду у време када је Храниловић службовао и данашњи изглед

Јован је и у Новом Саду имао сукоб са новим бискупом Дрохобецким, јер је крајем 1898. године тражио да због болести оде на одсуство и лечење у Загреб, а пошто му епископ то није услишио, Храниловић је самовољно напустио жупу. Бискуп Јулије Дрохобецки није желео да му Храниловић својом самовољом руши ауторитет и због тога га избацује из службе и оставља га без било каквих прихода. У таквом јадном стању, својеглави песник живео је од новинарског и уредничког рада скоро две године, тешећи се да ће доћи бољи дани. Борбени Храниловић није се лако предавао, нити одустајао од својих права: „Јован се не мири с бискуповом казном. Жали се у Рим и успијева. На успјеху му честитају бискуп Штросмајер, барски надбискуп Милиновић, загребачки надбискуп Посиловић и Тадија Смичиклас, који му је главни савјетник у том спору. Бискуп добија наређење да Јована врати на жупу у Нови Сад и да му намири приходе који су му

били ускраћени за вријеме суспензије. Бискуп то и изврши.“¹⁸.

У време док је био под бискуповом казном Храниловић је из егзистенцијалних разлога морао да се бави новинарским занатом, у којем се лако сналазио јер је од раније сарађивао са многим листовима. Крајем 1898. године уредник „Обзора“ Јосип Пасарић морао је да издржи законску казну, а пошто је у то време Храниловић био без посла прихватио се уредништва у том листу, који му је идејно био близак. Готово у исто време остало је упражњено место уредника „Виенца“, познатог листа за културу и књижевност те је Храниловић постао уредник тих новина на чијем челу је 1899 - 1900 године. Тиме је постао првак „старих“ у борби против хрватске модерне, односно „младих“ о чему ће доцније бити више речи.

---

¹⁸ Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник. У: Жумберачке елегije и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр. 138.

Фотографија – Храниловићево писмо Илариону Руварцу

У време службовања у Новом Саду, Храниловић је био у средишту културних и књижевних догађања, ту је друговао са великим бројем песника и људи од пера, а у то доба је његова преписка са разним црквеним великодостојницима, новинарима, националним радницима и уметничким ствараоцима на врхунцу. Водио је преписку са бискупом Јосипом Јурајем Штросмајером, Тадијом Смичикласом, Антом Тресић-Павичевићем, Јованом Јовановићем Змајем, Симом Матавуљом, Фрањом Рачким, Силвијем Страхимиром Крањчевићем, Војиславом Илићем, Лазом Костићем, Михајлом Полит - Десанчићем, Аугустом Шеноом, архимандритом Иларионом Руварцем и многим другим угледним јавним радницима.

Фотографија - Нови Сад у доба када је у њему живео и радио
Јован Храниловић

Храниловић је друговао са многим познатим именима из света уметности, али се слабо дружио са црквеним лицима ако се изузме католички свештеник, петроварадински жупник Илија Округић Сремац, који је по много чему био особењак, човек специфичне природе али велики љубитељ и познавалац књижевности. Стари Округић је и сам био писац¹⁹ и зато је са Јованом нашао заједнички језик, постали су нераздвојни другови и пријатељи, а иако су према анегдотама у жару полемике имали тешких речи и великих свађа, до краја су остали у добрим односима²⁰.

¹⁹ Занимљив је податак да је у представи Илије Округића „Саћурица и шубара“ одржаној у Вршцу 25. августа 1873. године чувени српски глумац Петар Пера Добриновић као младић са једва двадесет година ускочио да игра улогу Брице. Енциклопедија Новог Сада, књига 7, Новосадски клуб – „Прометеј“, Нови Сад, 1996, стр. 69-70.

²⁰ У спомен на старог пријатеља Храниловић је децембра 1922. године у четири наставка у свом листу „Јединство“ објавио фељтон о раду и делу Илије Округића (Јединство, бр. 1052, 1053, 1054, 1055). Ондашња штампа је забележила податак да је Илија Округић септембра 1872. године примљен за члана књижевног одељења Матице српске. „Различитости“, Глас народа, број 37, недеља 10. септембар 1872. године, стр. 296.

Фотографија – Храниловићев велики пријатељ, писац и свештеник Илија Округић Сремац (1827-1897)

Што се тиче Храниловићевог политичког рада, он је на почетку двадесетог века био у духу Штросмајерових идеја, а угарске власти иако нису са симпатијама гледале на његову југословенску оријентацију нису му правиле отворене сметње због великог угледа који је имао међу новосадским грађанством. Када је почео Први светски рат аустро-угарске власти су затварале и прогањале виђеније националне раднике који су деловали у духу јужнословенског јединства. Храниловић је од стране шпијуна био оптужен да држи голубове писмоноше у циљу обавештајног рада у корист српске војске, и да би ту сумњу отклонио морао је да своје љубимце претвори у недељни ручак, што му у та смутна ратна времена, изгледа није пало тако тешко.

Фотографија – Улазак српске војске у Нови Сад 3. децембра 1918. године

Када је српска војска ушла у Нови Сад, Јован Храниловић је ослободилачке трупе поздравио бираним речима добродошлице, из којих провејава песнички таленат. Војводу Петра Бојовића који са штабом Прве српске армије у град улази 3. децембра 1918. године, Храниловић је поздравио на следећи начин: „ Допустите, да Вас још на час зауставим у име овде окупљених Срба, Хрвата, Буњеваца, Русина, Словака и осталих Словена ове вароши; да Вас поздравим у име несловенских житеља ове вароши, у којима има и погледа, срца, човештва и витештва, да се порадују с нама у данима наше среће, наше давно радовање младе слободе. Ни сјајно бисерје нашег лепог народног језика није доста сјајно, да истумачи осећаје, што нам потресају у овај час срцем и душом, где говоре херојска дела што их је починила славна српска војска, која долази ево к нама кроз море крви и низ неописаних патња као триумфаторка, као ослободитељка наша – наша жива жеља, наша узданица, наше сунце. О не одлазите од нас, остајте с нама, та уз

вас смо тако сретни, уз вас се тако сигурно осећамо“²¹. Било је и других угледних особа које су желеле да поздраве улазак српске војске у Нови Сад, али се у та несигурна времена нису одважили да то учине, а Храниловић је као гркокатолички жупник смогао снаге и храбрости да то уради, те је чак поздравио и савезничке француске војнике када су ушли у ослобођени град на одличном француском језику.

Фотографија - Велика народна скупштина Срба, Хрвата, Буњеваца, Словака, Русина и осталих народа у Новом Саду 25. новембра 1918. године

У политичком смислу Јован Храниловић је доживео највећу част када је био изабран за једног од (осам) председавајућих Велике народне скупштине Срба, Хрвата, Буњеваца, Словака, Русина и осталих народа, односно народног тела које је објавило присаједињење Војводине Краљевини Србији, а тиме и

---

²¹ Мирковић Андрија, Јован Храниловић као председник народне скупштине ослобођења, Храниловићева Споменница – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925., стр. 19.

новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Пре именованја за председавајућег Јован Храниловић је добио пуномоћ од новосадских Русина да их као посланик представља на Великој народној скупштини. Због значаја тог документа исти доносимо у транскрипту као и фотографију тог историјског акта. „На збору Русина из Новог Сада и окружних филијала, одржаном дне 23/10 новембра 1918., изабран је као посланик за Народну скупштину Срба, Буњеваца, Словака, Русина и осталих Словена из Бачке, Баната и Барање, која се имаде одржати дне 12/25 новембра 1918. у Новом Саду, једногласно (подвучено у оригиналу-прим. аут.), Пр.г. прота-парох Јован Храниловић (подвучено у оригиналу-прим.аут.), којем се овде издаје пуномоћ.

Нови Сад, дне 10/23 новембар 1918.

Ђура Колшир

подпредседник

М.П.

Михајло Биреш

перовођа“.

Фотографија – Посланичка пуномоћ издата Јовану Храниловићу од Русина новосадског краја за Велику народну скупштину у Новом Саду

Храниловић је у знак признања за рад на послу уједињења добио 1921. године орден Светог Саве IV реда. „Важно признање доживио је Јован 25. студеног 1918., када су га изабрали за предсједника Велике народне скупштине у Новом Саду, на којој су војвођански српски политици – народни посланици и остали угледни људи – прогласили кидање с Маџарима и Будимпештом“²². Храниловић је на тој познатој историјски важној скупштини имао веома значајну улогу јер је био од пре Светског рата познат по политичкој активности и раду на јединству јужних Словена. При том је био гркокатолички свештеник и Хрват по на-

²² Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 6.

ционалности, што је при раду на уједињењу било од велике важности као демонстрација заступљености свих народа у највишим привременим органима власти.

Фотографија – Две одлуке Велике народне скупштине Срба, Хрвата, Буњеваца, Словака, Русина и осталих народа из Баната, Бачке и Барање

Пре одржавања Велике народне скупштине, организоване су предконференције приспелих народних посланика на којима су договорана правила рада и систем одлучивања. Предконференцију је отворио Јован Храниловић и то у име највишег органа извршне власти у ослобођеној Војводини, који се звао Српски народни одбор. Након прелиминарних састанака и разговора уследило је заседање народне скупштине која је била значајан историјски догађај. По речима учесника и сведока тог догађаја, господин Андрија Мирковић је живим бојама сликао тај емоцијама набијени моменат: „Ценећи национални рад Јована Храниловића

поверили су му улогу пуну части и одговорности, да он отвори ту велику и значајну Народну Скупштину, и да јој он председава. Пошто је донета горе поменута одлука, наступио је дирљив моменат. Сви народни посланици и сва публика устаје и кроз велику дворану забруја из много стотина грла, народна химна. Одушевљењу не беше краја. Председник Јован Храниловић устаје да се захвали присутним посланицима, у име председништва и народа на узорном реду који је владао за трајања ове скупштине. Груди му се напунише неизмерним блаженством, поздрављао је сав наш народ, благосиљао тај велики час, и хвалио Бога што доживесмо тај велики дан. Јован Храниловић био је свуда и на сваком месту где се тражило жртве, где је требало радити и дати видног признања нашем одушевљењу благодарности за ослобођење и уједињење²³.

Фотографија - Јосип Јурај Штросмајер (1815-1905)

²³ Мирковић Андрија, Јован Храниловић као председник народне скупштине ослобођења, Храниловићева Споменница – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 19.

Храниловић се искрено приклонио Јосипу Јурају Штросмајеру и његовој идеји сарадње Јужних Словена, која подразумева еманципацију у односу на мађаризацију и германизацију у Аустро-Угарској²⁴. Храниловић је био добар пријатељ са бискупом Штросмајером, који га је чак подржавао и у личном спору са надлежним бискупом али га је охрабривао и у песничком раду и напору о чему свеочи низ писама²⁵. Јован се од почетка двадесетог века па до Првог светског рата уобличава у националног радника - искреног поборника јужнословенске слоге и живота под заједничким кровом и у заједничкој држави свих Јужних Словена. Он лично гајио је искрене симпатије и према Бугарима и у политичком смислу је сматрао (до Првог светског рата) да би било добро да се и они уједине у јужнословенску заједницу народа, али је ратни напор те земље на страни Централних сила ту идеју учинило тешко остварљивом. Храниловић је пред Први светски рат увидео да је крај Хабзбуршког царства веома близу и зато се залагао да се створи Југославија. Иако се као интересантна може навести следеће Малинова констатација, сматрамо да је треба цитирати да би видели како су поједини аутори и познаваоци Храниловићевог дела оцењивали његов политички рад: „Када би се баш хтели бавити једним излишним послом, те Србе и Хрвате диференцирати, тешко би се могло рећи, коме Храниловић више припада. Он је заједнички, јер је Југословен умом и срцем. Као Југословен лежи му на срцу подједнако свако племе југословенске заједнице. Он прелази преко свих зађевица суверено, једино искреном боли пати злу коб која Југословене вековима, па и данас бије, али никад не престаје да се нада лепшим данима. Љубав и слога ће југословенски род потпуно ујединити. Сваки моменат, сваког радника на слози југословенској он од срца поздравља“²⁶.

²⁴ О Штросмајеру више видети у: Крестић Ђ. Василије, Бискуп Штросмајер, Хрват, великохрват или Југословен, Гамбит, Јагодина, 2006.

²⁵ То смо установили увидом у преписку Штросмајера (потписује се „Штросмајер владика“) и Јована Храниловића из које се види искрено пријатељство и подршка два не само духовна лица већ и љубитеља књижевности и људи који имају сличне политичке ставове.

²⁶ Малин Фрањо, Песник љубави и слоге југословенске, Храниловићева Споменница – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 9-10.

Изглед русинске народне ношње из друге половине 19. века

Храниловић је као дугогодишњи парох гркокатоличке цркве св. Апостола Петра и Павла, у којој су верници били Русини, имао велики утицај на ту националну заједницу у Новом Саду и шире. Њега су власти сматрале за једног од русинских првака (иако по националној припадности није био Русин) и човека који се од стране својих парохијана често консултује не само за духовна већ и за разна друштвена и политичка питања. Иако је у то време Русина у Војводини било око 12 хиљада, они су на Великој народној скупштини у Новом Саду имали 21 представника, што је значајан број ако сагледамо њихову националну заједницу.

Фотографија – Група русинских интелектуалаца, Руски Крстур
1876. године

На молбу Ђуре Биндаса са којим је био у пријатељским односима Храниловић се ангажовао на организовању Оснивачке скупштине Русинског народног просветног друштва у Новом Саду средином 1919. године. Као угледан човек и утицајна личност Јован Храниловић је обезбедио све дозволе за одржавање таквог скупа од надлежних власти а такође је успео да добије и свечану салу градског магистрата као и смештај за учеснике скупштине. То није било једноставно издејствовати у тешким послератним приликама када се оскудевало у свему. Прота Јован Храниловић је председавао Оснивачком скупштином Русинског народног просветног друштва 2. јула 1919. године, чиме се златним словима уписао и у историју русинског народа на војвођанским просторима, као човек који је бринуо и на друштвеном и културном пољу о својим парохијанима-Русинима.

Фотографија – Група Русина у традиционалним народним ношњама са почетка 20. века

У циљу свеобухватнијег сагледавања Храниловићеве личности треба нагласити да је њега красила искрена хуманост и искомска брига за децу, коју он није декарлативно наводио у циљу личне промоције, већ истински осећао. Храниловић се ставио на чело хуманитарне организације „Заштита деце и младежи“, која је имала задатак да збрине ратну сирочад, чији су родитељи погинули у Првом светском рату. Његовим несебичним залагањем од стране војних власти уступљена је задужбина Марије Трандафил у Новом Саду (у коме је данас Матица српска), и та зграда је претворена у први Дом за ратну сирочад на територији Војводине. „Посао овај не беше ни лак, ни завидан. Разорно дејство и пуштош ратни оставише видне и дубоке трагове на задужбинарској згради, те је требало много рада и материјалних жртава, да се све то поправи и приуготови за смештај деце. А како државна средства беху, врло, врло скромна, требало се обратити другом извору, приватној иницијативи и њу задобити за ову племениту ствар. И овде пок. Храниловић залаже сав свој углед у корист заштите

деце и успешно агитује како речју, тако и пером преко војвођанских дневних листова. Још се и данас живо сећам оног израза пуног задовољства које се читало са лица пок. Храниловића у сваком случају, када се у пуном већ дому ратне сирочади нашло места још за једно сироче, које се појавило на домским вратима и затражило заштите и склоништа²⁷. Наведени хуманитарни рад сведочи о структуралности Храниловићевог духа који испољава песничку тежњу ка човековом добру али и директно и практично делање у том правцу, што само рефлектује богатство његовог карактера који је крајње истанчан за патњу и бол најмлађих.

Фотографија - Јован Храниловића са штићеницима Дома за ратну сирочад

У послератном периоду када је Храниловићев друштвено-политички и хуманитарни рад на врхунцу, он запада у највећу материјалну беду, што је скоро несхватљиво ако тај проблем посматрамо са данашње дистанце. Ако изведемо компарацију, то би

---

²⁷ Милетић Аркадије, Јован Храниловић као председник Заштите Деце и Младежи, Храниловићева Споменица – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 17-18.

значило да бивши председник Народне скупштине нема новца за огрев, нема довољно средстава да се прехрани и иде у правим ритамима. Управо тако је живео Храниловић, јер се чини да је био одбачен и скоро заборављен након што је обавио важне послове за државу и народ, што га је сигурно горко пекло и чинило повређеним. Као поносит човек Јован Храниловић није желео да просјачи и мољака за материјалну помоћ и као антички стоици гордо је подносио све муке и недаће које су се увећале са доласком зимског периода. О том понижавајућем положају Храниловића сведочи Рисаковићка, која је песника добро познавала за живота: „У јесен 1922. год. достигла је оскудица у Јовановом дому свој врхунац. Учестале јесење кише створише на улици лапавицу, а Јован је морао непрестано да трчкара: у редакцију, на сједнице, у читаоницу,.... Сваки пут, кад се вратио кући биле су му ципеле пуне воде, а ноге мокре. Имао је само један пар ципела, а и те су биле подеране, није било ни чарапа да мјења а ни дрва да се грије соба у кући човјека који је председао народној скупштини пригодном оцијепљења Војводине од Мађарске. У зимском капу-ту и у хладној соби морао је да ради човјек, који је у име града Новог Сада заносним француским говором поздравио француску војску...“²⁸. У том тешком времену материјалне оскудице Храниловић се надао да ће од бискупа добити почаст да буде изабран на место осечког викара, чији су приходи били редовни и много већи од скромне плате новосадског жупника. Иако је и Јованов отац имао то звање, бискуп је другог свештеника поставио на место викара што је Јована дубоко разочарало. Убрзо га стиже и породична трагедија јер крајем јула 1923. године изненада умире најмлађи Јованов брат Владислав, гркокатолички свештеник са службом у Сремској Митровици, кога је песник изузетно волео и ценио²⁹. Јован Храниловић се разболео фебруара 1924. године,

---

²⁸ Рисаковић Викторија, Јовану Храниловићу, Храниловићева Споменица – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 32.

²⁹ О смрти Владислава Храниловића објављен је чланак у „Јединству“ („+ Владислав Храниловић“, 25. јул 1923. бр. 1218)

а иако је пао у постељу није престајао да ради. Непосредно пред смрт чак је из кревета устао да оде на седницу градске управе, на којој је његово присуство било од великог значаја. Јован Храниловић умро је 5. августа 1924. године, а сахрањен је два дана касније на русинском гробљу у Новом Саду.

Када је оболео Храниловић се жалио да га не походи ни приближан број пријатеља, који му је у кућу често свраћао док је био здрав и крепак. На вечни починак, Храниловића је испратио велики број Новосађана, од верника из његове парохије, преко политичких личности и сабораца до обичних грађана који су желели да исажу поштовање према човеку који је радио без икавог личног интереса за општеном добро. Испред црквених власти од Храниловића се опростио парох из Куцуре Михајло Мудри на русинском језику а испред Школског одбора бираним речима одржао је говор учитељ Васа Стакић. У име Новосадске секције Југословенског новинарског удружења чији је Храниловић био председник, говорио је над одром потпредседник Вилхелм Еренвал Доротка, чиме су Нови Сад као и организације у којима је Храниловић сарађивао одали примерену последњу пошту угледном суграђанину³⁰. Јован Храниловић је имао занимљив живот, испуњен успонима и падовима, личним и књижевним борбама и сукобима у којима је падао да би се још силнији уздизао. Он је за свога века преживео два сукоба са надлежним бискупима, неколико пута је против воље премештан, стигао је да председава Великом народном скупштином при присаједињењу Војводине, бавио се новинарством и књижевном критиком, основао прву Новосадску секцију Југословенског новинарског удружења, друговао је са познатим савременицима, прочуо се као песник и био истакнути хуманитарни радник. Ако погледамо све набројано можемо констатовати да је довољно за три живота а не један, али све је то постигао Храниловић марљивим радом, трудом и писањем, које га је испуњавало, те је и под старе дане одавао утисак ведра и јака човека, који иако је истакнути интелектуалац и песник, пле-

---

³⁰ Читава насловница и друга страница „Јединства“ од 10. августа 1924. године посвећени су погребу као и биографији, животу и делу Јована Храниловића („+ Јован Храниловић“, Јединство, бр. 1468).

ни својом маркантном мушком појавом. Јован је и након смрти дуги низ година остао упамћен у анегдотама својих сарадника, верника и једном речју обичних људи а у причама остају само честити људи којих се народ сећа са поштовањем и љубављу. Такав је био Јован Храниловић свештеник, песник, политички радник, новинар, уредник, директор новина, књижевни критичар и човек који је служио на корист свом народу.

Новинарство Јована Храниловића

Новинарски рад и ангажовање Јована Храниловића на месту уредника и директора новина није у историји наше журналистике довољно анализирано, иако је његово залагање на том пољу од великог значаја за развој новинарског струковног организовања у периоду непосредно после Првог светског рата. Јован Храниловић је себе сматрао журналистом и у новинарским круговима је уживао велики углед и поштовање колега. Какав је био као књижевни критичар истом енергијом предао се новинарству, у ком се држао етике и моралних стандарда који су га красили у књижевној критици.

Први део истраживања које обрађује новинарство фокусирано је на Храниловићев рад на организовању и окупљању новинара у Новосадску секцију Југословенског новинарског удружења. То је сигурно једна од Храниловићевих најтежих али истовремено и најважнијих мисија и послова које обавља у новинарској каријери, чиме се златним словима уписао у историју журналистике на овим просторима. Други сегмент истраживања обухвата уреднички и новинарски рад у новинарству односно новосадском дневном листу „Јединство“, који је из самог имена истицао своје програмско начело, усмерено на зближавање и повезивање јужнословенских народа у новој држави - Краљевини

Срба, Хрвата и Словенаца. У том дневном информативно-политичком листу Јован Храниловић је обављао директорску функцију, био је уредник, давао је тон листу и усмеравао редакцију да не иде у лична разрачунавања већ да пише у складу са професионалним и моралним стандардима које захтева лично и струковно достојанство.

Почетак новинарског организовања у Краљевини СХС

Стање након завршетка Првог светског рата у новој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца било је тешко и несређено у свим областима живота и рада, а то се рефлектовало и на новинарство, где је ситуација била сложена. Велики број новосадских новинара који су писали за предратне листове на српском језику био је интерниран или затворен, а све журналисте мучили су проблеми као и већину грађана: оскудица у храни и огреву, несташице разних артикала, инфлација и сложена економска и политичка ситуација. Веома брзо након уједињења дошло је до разочарења и незадовољства сељака због споре аграрне реформе, ратни ветерани незадовољни су социјалним и друштвеним статусом, а шири грађански слојеви незавидним привредним стањем и политичком нестабилношћу, која се огледа кроз честе промене влада, политичке несугласице око уређења земље и расподеле политичке моћи.

Фотографија – „Застава“ је поново покренута након Првог светског рата

Неки од предратних војвођанских медија као новосадска радикална „Застава“ покренути су поново после уједињења, а неки листови са богатом историјом имали су кратак послератни медијски живот или нису ни покретани (нпр. „Браник“). Са друге стране постојала је доста јака штампа мађинских народа, у првом реду били су то листови на мађарском и немачком језику. Медији на српском језику оскудевали су у квалитетним и образованим професионалним новинарима, а та празнина попуњавана је журналистима који су обично долазили из редова интелигенције и имали своја примарна занимања (професори, политичари, адвокати, учитељи, свештеници и сл.); они су новинарство разумевали као секундарни или привремени позив. „Поред осталих једна од највећих тешкоћа било је то, што су новинарски сталези углавном претстављали такви који су се само привремено бавили новинарством, те су у редакцијама дневних листова радили већином непрофесионалци и почетници којима је новинарство послужило као мост ради лакшег прелаза у другу, уноснију служ-

бу, или је пак новинарство било узредна служба и зарада уопште, а код недељне и периодичне штампе уредничку функцију су поготово вршили непрофесионалци“³¹. Тако је на почетку излажења новосадског листа „Јединство“ 1919. године као главни уредник био композитор Петар Коњовић, а о тадашњем стању у тој редакцији (где ће доцније Храниловић бити директор и уредник) Попов пише: „Осим професора Богољуба Прешића, коме је главни посао била школа, Коњовић није имао озбиљнијих сарадника у самој редакцији... Жалио се да од сталних послова нема времена ни писмо да напише, једино је стизао да напише уводне чланке“³². Слична невесела ситуација била је и у другим новинарским редакцијама у Новом Саду и осталим војвођанским местима, чим пре се наметала потреба новинарског струковног организовања. Проблеми су били бројни, од разједињености новинара по партијској и идеолошкој линији, све до различитог гледања на потребу организовања струковног удружења.

Петар Коњовић (1883-1970) – уредник „Јединства“ пре Храниловића

³¹ Милитар Трива, Штампа у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939, стр. 71-72.

³² Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 58.

Храниловић је као новинар и уредник рано увидео да је неопходно окупити и ујединити новосадске новинаре око идеје заједничког организовања, што је показаће се био веома тежак и незахвалан посао. Идеја за струковним организовањем новинара јавља се још 1921. године, када је основана Суботичка секција која је слабо радила и услед објективних тешкоћа, није успела да одговори задатку. У Новом Саду је у то време излазило пет дневних и више недељних и периодичних листова, што значи да је радио довољан број журналиста за оснивање секције. Храниловић је у „Јединству“ почео да припрема терен за новинарско организовање у новосадској средини тако што је преносио информације о новинарском организовању на државном нивоу³³. Храниловић је у текстовима и извештајима наводио и проблеме који постоје око планираног југословенског конгреса новинара који је требао да се одржи у Београду: „Београд, 7. фебруар. Јуче је у Загребу одржана конференција новинара из Београда, Загреба, Љубљане и Сарајева. На овој конференцији имао се споразумно одредити дан конгреса југословенских новинара. Међутим ово се није могло постићи. Највећа тешкоћа лежи у томе, што конгрес треба да буде одржан у Београду, а Београд нема довољно места за толике новинаре, биће их око 300 на броју. Конференција се решила с тиме да ће се накнадно установити дан конгреса“³⁴.

Јован Храниловић био је поштован због израженог осећаја за етику, јер опширно је писао и о журналистима који су радили у опонентској „Застави“, као што је случај са народним послаником и уредником тог радикалног листа Јанком Перићем, који је добио примерен некролог на добром делу насловнице „Јединства“, иако је тај лист у јеку политичке борбе са Перићем раније жестоко полемисао³⁵. Исто је учињено и са чувеним радикалским прваком и новинаром Јашом Томићем који је након смрти на читавој насловници добио велики текст пун пијетета према покојнику који је

³³ „Из новинарског удружења“, Јединство, 6. фебруар 1921. године, бр. 504, стр. 2.

³⁴ „Конференција новинара“, Јединство, 8. фебруар 1921. године, бр. 505, насловна.

³⁵ „+ Јанко Перић“, Јединство, 16. март 1921. године, бр. 535, насловна.

био љути опонент у журналистици и политичким идејама али се „Јединство“ држало максиме „о мртвима све најбоље“³⁶.

Фотографија – Јаша Томић (1856-1922)

У листу је помно праћен и процес ликвидације предратних новинарских удружења што је био основни предуслов да се оснују нова струковна удружења у новоуспостављеној држави: „Београд, 12. април. Јуче после подне одржана је ликвидирајућа седница Српског Новинарског Удружења (велика слова у оригиналу – прим.аут.), која је трајала скоро цело после подне. Генерални секретар Моша Пијаде реферисао је о раду на сарајевском конгресу, а затим је бивши секретар Владимир Ристовић говорио о досадашњем раду Српског Новинарског Удружења. После тога је одлучено о ликвидацији и примљен је правилник, те образована секција југословенског новинарског удружења (мала слова у оригиналу – прим.аут.) у Београду. Изабрани су: председник Пера

---

³⁶ „+ Јаша Томић 1856-1922“, Јединство, 24. октобар 1922. године, бр. 999, насловна.

Талетов, потпредседници: Душан Шијачки и Момир Николић. За секретара Владимир Ристовић, за благајника Рада Веснић, за чланове управе: Винавер, Вујаклија и Радовановић. Надзорни одбор: Боровић, Митровић и Ђиво Вишић. Суд части председник: Михајло Тадић, за чланове Миодраг Цветковић и Брана Цветковић³⁷.

У Загребу је 17. и 18. новембра 1919. године одржан Први конгрес југословенских новинара на ком учествују представници журналиста из читаве ондашње државе, а на конгресу одржаном 26. и 31. марта 1921. године у Сарајеву основано је Југословенско новинарско удружење. „Јединство“ је извештавало и о новинарском конгресу у Сплиту и другим скуповима који се баве новинарским организовањем³⁸. Иако је било доста трзавица и неразумевања у појединим секцијама, био је то предуслов да се приступи организовању новосадских новинара у струковно удружење које ће имати задатак да се бори за бољи друштвени статус и већа права оних који раде у новинарству.

Први председник новосадских новинара

Незахвалан је посао окупити на једном месту и за истим столом новинаре различитих редакција, који се у медијима сукобљавају, у чланцима препуцавају и преко новина нападају и омаловажавају. Да учини такав корак могао је само човек великог моралног интегритета и угледа у ондашњем новинарству али и широј јавности. Јован Храниловић био је први председник Новосадске секције Југословенског новинарског удружења (ЈНУ), а за ту дужност изабран је на конститутивном састанку који је одржан 25. јануара 1922. године у Новом Саду. На првом, оснивачком састанку само се делимично попунио управни и надзорни одбор.

³⁷ „Српско Новинарско Удружење ликвидирано“, Јединство, 13. април 1921. године, бр. 562, насловна.

³⁸ „Новинарски конгрес у Сплиту“, Јединство бр. 667; „Скупштина југословенских новинара у Сплиту“, Јединство, бр. 672.

Новосадски новинари успели су да се договоре око кадровских решења и 14. фебруара комплетиран је управни и надзорни одбор; за потпредседника секције именован је познати и угледни немачки новинар Вилхелм Еренвал Доротка уредник „Deutsches Volksblatt-a“.

Фотографија – Каменко Суботић (носи црни шешир) са групом пријатеља новинара на обали Дунава 1930. године

За секретара је изабран Каменко Суботић новинар „Дунава“, за благајника је именован Андрија Марковић из „Гласа Апотекарства“, док су у управни одбор ушли: Жарко Васиљевић („Истина“), Павле Татић („Слобода“), Тодор Фекете („Az Усса“), Озрен Суботић („Застава“), Золтан Позмањаји („Vajdasag“) и Шандор Томан („Delbaeska“). Надзорни одбор новосадске секције чинили су: Лазар Рот („Judisches Volksblatt“), Емил Поповић Пеција („Пољопривредни Гласник“) и Павле Лампел („Sport Hirlap“). Остали чланови Новосадске секције Југословенског новинарског удружења били су: Богољуб Прешаић и Жарко Огњановић из „Јединства“, Трива Милитар, Светислав Баница, Ђура Илић и Љуба Ст. Ђорђевић из „Заставе“, Милан Секулић из „Слободе“, из „Истине“ Доброслав Јевђевић, из „Deutsches Volksblatt-a“ Фи-

лип Корел и Франц Перц, из „Judisches Volksblatta“ Фирс Бецалер, из „Vajdasaga“ Мирко Луковић, Јене Ленкеи, Имре Барош и Золтан Чука, из „Az Ussa“ Адалберт Чотра и Александар Харасте, из „Sport Hirlapa“ Дезидео Векеш, дописник Фердинанд Лустиг и директор Агенције „Војводина“ Велислав Спасић. Током прве године рада Новосадске секције у њу се уписало 58 журналиста од којих је прописане обавезе плаћало 43 члана, а међу њима је било само 19 професионалних новинара који су били запослени у редакцијама³⁹. Наведени податак довољно говори колико мало је било професионалних журналиста у новосадском новинарству и у каквом статусу је био новинарски позив, чим пре је велики корак начињен формирањем првог струковног удружења.

Фотографија – Карикатура новинара Велислава – Веце Спасића

Као председник Новосадске секције Храниловић је увидео да је социјални положај новинара изузетно неповољан и да

³⁹ Милитар Трива, Штампa у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939, 73.

немају здравствено осигурање и зато је убрзо организовао новинарску забаву у циљу прикупљања средстава за потпорни фонд, о чему пише: „Новосадски новинари тек су се ових дана удружили у Новосадску Секцију Југословенског новинарског удружења (велика слова у оригиналу – прим.аут.), па забаву приређују у корист свога фонда, из кога ће се помагати изнемогли и болесни новинари, који су поклекли, радећи за опште добро. Како су наши новинари сталез, који заслужује велику предусретљивост грађанства, а који није никако обезбеђен, и како су, у случају болести и смрти упућени само на свој фонд, који се тек ствара, то се овом приликом примају и добровољни прилози свију оних, који новинарство високо цене и који од срца помажу хумане установе... Позивамо још једном грађанство на новинарску забаву и кличемо: добро нам дошли поштоваоци и пријатељи новинарства!“⁴⁰. Забава је организована 24. фебруара 1922. године у великој дворани хотела „Слобода“ која је била дупке пуна, где се пазило на националну равноправност, јер је угледне званице на „државном“ језику односно српско-хрватском, поздравио председник новосадских новинара Јован Храниловић, на немачком је то учинио потпредседник секције Вилхелм Доротка Еренвал уредник „Deutsches Volksblatt-a“, док је на мађарском говорио новинар „Vajdasag“-а Золтан Позмањаји. На забави је игран балет, паркетне игре, угледни уметници су певали и рецитовали, а забава је оцењена као веома успешна и због сакупљених материјалних средстава⁴¹. Храниловић је осетио потребу да се захвали грађанима на учешћу на новинарској забави и да укаже на њен значај: „Српска Атина, средиште и срце Војводине, осветлала је и овај пут себи образ и доказала је да схвата узвишену задаћу, што је има да врши новинарство на националном, културном и социјалном пољу народног живота. И материјални и морални успех је управо сјајан у сваком погледу и премашује свако и најоптимистичкије очекивање. Част нашем Новом Саду и његовом грађанству, без разлике народно-

---

⁴⁰ „Позив на новинарску забаву“, Јединство, 17. фебруар 1922. године, бр. 800, стр. 3.

⁴¹ „Новинарска забава у Н.Саду“, Јединство, 26. фебруар 1922. године, бр. 808, насловна.

сти, језика, вере и сталежа⁴². Колико је Храниловић био ангажован у сакупљању средстава за потпорни фонд говори податак да је Новосадска секција већ прве године постојања успела да инкасира у благајну 8.415 динара, што је била солидна сума за оно време⁴³.

Фотографија - Успех Новосадског новинарског удружења

Храниловић је радо писао о потреби и значају новинарског еснафског удруживања и то је веома луцидно коментарисао у свом листу: „Уз мали број новинара по позиву, који су се посветили само новинарству те стекли на том пољу искуства и потребну свестрану спрему, сарађују и код новосадских политичких листова разних праваца, или као стални сарадници и дописници у извесним пригодама, већином новинарски волонтери и дилетанти, од којих ће неки, судећи по досадњем њихову раду на том пољу, постати данас сутра добри, спремни и поуздани новинари. Показала се је потреба, да се попут свих осталих сталежа и интелектуалних радника на разним пољима, у нашој младој Краљевини

⁴² „Успех Новосадског Новинарског Удружења“ Јединство, 3. март 1922. године, бр. 812, насловна.

⁴³ Милитар Трива, Штампa у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939, стр. 78.

ни удруже и организују и новинари у јако новинарско удружење, које би обухватило све новинаре на целој територији наше државе. Удружени и организовани, могли би доиста постати оно, што су свагда у цивилизованом свету: једна сила која се не само пер еуфемисмум назива велевлашћу, већ која и треба и мора да то буде, хоће ли да с успехом врши своју узвишену задаћу, да буде огледало, водитељ и коректор јавног мишљења, његова савест и врховно судиште⁴⁴.

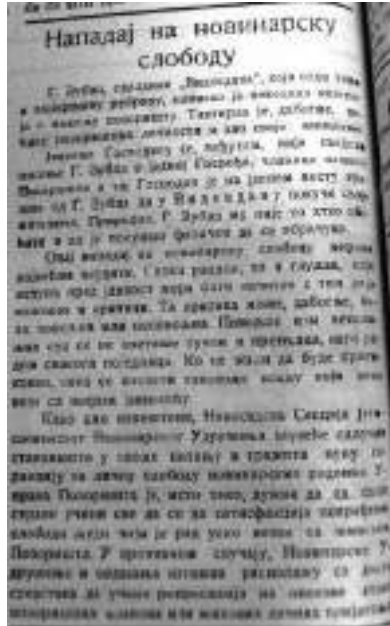
Као уредник „Јединства“ и председник Новосадске секције Југословенског новинарског удружења Храниловић је показао бригу за новинаре, и у свом листу помно прати дешавања и осуђује прогон и насиље над колегама новинарима, без обзира на политичку орјентацију. Карактеристичан пример бриге за професију је текст „За обрану новинара“: „У недељу је у Београду одржан велики протесни митинг студената и инвалида поводом туче новинара др Иконића и Павловића од непознатих, у војничко одело обучених индивидуа. Митинг је отворио у име ратних инвалида професор Миодраг Ристић, а за њих је говорио студент Поповић и многи други. Оно су сви осудили мучки нападај на новинаре и обележили тај случај као покушај угушивања личне слободе и слободе штампе“⁴⁵.

---

⁴⁴ „Новосадски новинари“ Јединство, 25. фебруар 1922. године, бр. 807, насловна.

⁴⁵ „За обрану новинара“ Јединство, 28. децембар 1921. године, бр. 763, стр. 2.

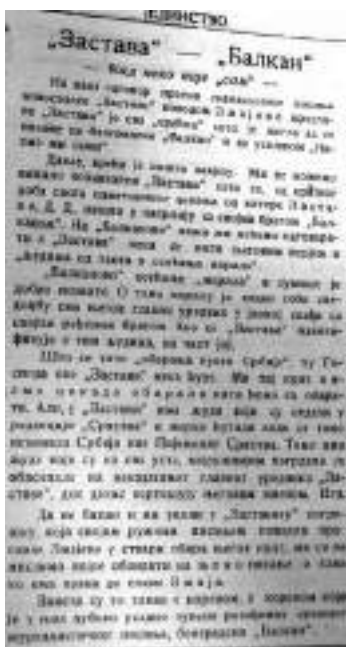

Фотографија – Текст из „Јединства“ – „Нападај на новинарску слободу“

Храниловић се залаже за пуну слободу штампе те се потпуно оправдано буну када је на почетку 1922. године уведена неумерено висока такса на новинске огласе, о чему он аргументовано пише: „Примена те уредбе о таксама за новине, часописе и књижевна издања, значи у пракси: отварање борбе на живот и смрт за опстанак новинарске и књижевне продукције, у којој ће многи политички дневници са мањим бројем претплатника сигурно морати угинути и настати застој у књижевној продукцији – што не само неће донети никоме користи већ баш обрнуто проузроковаће велику материјалну штету у првом реду самој држави, да и не говоримо о штетним последицама у културном и моралном погледу“⁴⁶.

⁴⁶ „Такса за новинске огласе“, Јединство, 4. јануар 1922. године, бр. 769, насловна.

Као високо морална личност Храниловић се згражавао над личним увредима и епитетима који су могли да се прочитају у ондашњој штампи; посебно је огорчен на сукоб „Београдског дневника“ Крсте Цицаврића и Протићевог „Радикала“ где су узајамно размењене најгоре и најприземније увреде упућене на рачун чланова породице⁴⁷. Као одговор на такав медијски дискурс у штампи, Храниловић је 9. марта 1922. године иницирао доношење резолуције од стране Новосадске секције ЈНУ у којој се каже: „Новосадска секција Југословенског новинарског Удружења осуђује клеветање породице у новинама, и решава да новинар, који клевета породицу, не може бити члан Новосадске секције ЈНУ“⁴⁸.

Фотографија – Храниловићева критика новинарства без скрупула

⁴⁷ „Куда води ово, Београде?!“, Јединство, 12. март 1922. године, бр. 820, насловна.

⁴⁸ „Новинари против клеветања“, Јединство, 12. март 1922. године бр. 820, стр. 2.

У новинарским круговима Храниловић је био познат као заговорник поштовања професионалне етике и као уредник који није дозвољавао злоупотребу медија у сврхе личних обрачуна. Високо изграђена свест о улози и значају струковног и професионалног организовања, указују да је Храниловић доста размишљао о новинарском позиву и важности организовања журналиста, чиме ће они постати „велевласт“ односно „огледало, водитељ и коректор јавног мишљења“, што сугерише зрело размишљање и визионарски поглед у будућност.

Оснивач Новосадске секције ЈНУ је своју организацију поставио на здраве основе јер већ 1923. године у секцију се пријавило 63 новинара, обавезе је измирило 46 чланова док су 22 члана били професионални журналисти⁴⁹. Милитар наводи да је Храниловић дужност председника секције обављао до краја 1923. године када је функцију предао Димитрију Мити Клицину: „Први претседник секције пок. Јован Храниловић стајао је на челу секциске управе године 1922 и 1923. Од краја те године па до марта 1933. године био је претседник секције г. Димитрије Мита Клицин, публициста и јавни национални радник, који је изабран и за почасног претседника секције. Од марта 1933. године пак до данас претседник секције је писац ових редова...“⁵⁰.

Уреднички рад у „Јединству“

Храниловић је пре уласка у редакцију „Јединства“ имао новинарског искуства и знања које је стекао раније, пишући текстове за разне стручне часописе, дневне листове и публикације. Објављивао је текстове у „Бранику“, „Позоришту“, „Стражилову“ и другим листовима, чиме је успео да се афирмише као новинар и уредник. Крајем 1898. године уредник „Обзора“ Јосип

⁴⁹ Милитар Трива, Штампа у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939, стр. 74.

⁵⁰ Исто, стр. 79.

Пасарић морао је да издржи законску казну, а пошто је у то време Храниловић био без посла, прихватио се уредништва у том листу, који му је идејно био близак. У исто време је остало упражњено место уредника „Виенца“, познатог листа за културу и књижевност, те је Храниловић постао први човек тог медија. На новинарским и уредничким пословима Храниловић је показао истанчан сензибилитет доброг журналисте, а то је посебно уочљиво када је био на месту директора и уредника новосадског дневног листа „Јединство“.

„Јединство“ је био лист Демократске странке и излазио је као дневник од 20. априла 1919. године у Новом Саду. Као страначки орган „Јединство“ је улазило у оштре полемике са радикалским прваком Јашом Томићем и његовом „Заставом“, писало је о аграрној реформи, српско-хрватским односима и промовисало јединство Срба, Хрвата и Словенаца. Управник листа био је композитор Петар Коњовић а након што је он 20. јануара 1920. године прешао у Београд главни уредник постаје Богољуб Прешић. Лист је био противник комунизма али је заговарао праведне социјалне реформе и давање одређених права радницима (право на организовање, на осигурање у случају болести и сл.). У листу је текстове објављивао и млади књижевник Милош Црњански који пише да су револуције узалудне јер се преображај може постићи васпитањем, а веома запажени били су Кашанинови дописи из Париза: „Иако се новосадски дневник ограничавао на преношење вести Пресбириа, био је једно време веома привлачан због специјалних извештаја из Париза младог књижевника Милана Кашанина, новосадског ђака, који је на Сорбони студирао историју уметности и упоредну историју књижевности“⁵¹. У то време је у Паризу заседала Мировна конференција где се одлучивало о будућим границама те је Кашанина као присталица демократа и патриота био живо заинтересован за дешавања на том историјски важном скупу. Због различитих обавеза и егзистенцијалних питања новинара редакција се полако разишла и лист је запао у кризу те је престао да излази пред читаоце.

---

⁵¹ Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 57.

Фотографија – Насловница листа „Јединство“

Након прекида у издажењу 1920. године, лист је од стране новосадских демократа био поново покренут 1. јануара 1921. године. Излазио је на ћирилицу у почетку је имао свега две стране, касније са рекламама има четири странице, док се у време празника обим незнатно увећавао. У „Јединству“ нема фотографија, а од 21. априла 1921. године формат листа је по одлуци редакције нешто мањи јер се прешло на фолио формат. Поред новинара и редакције извор су били други медији а неретко се као извор информација јавља „Брзојавна Агенција Војводина“. Лист је био усмерен на покрајинска питања, дешавања у Новом Саду, а као партијски орган често се бавио страначким расправама и политичким питањима која су анализирана и коментарисана из угла ондашњих демократа, у првом реду њиховог првака Светозара Прибићевића.

Судећи према анализи медијског дискурса „Јединство“ је усмерено против комунизма, јер се у листу редовно прате све акције ондашње власти против „бољшевизма“, откривају се завере, тајне организације, жигоше се комунистичка пропаганда, а неретко доносе вести које дезавуишу совјетски систем и његове вође⁵². Има чак и текстова који су у функцији директног исмевања бољшевизма као система који је погубан по људско друштво⁵³. Са друге стране је истицана верност владајућој династији, редовно је извештавано о активностима регента Александра, а на вест о смрти краља Петра читава страна је посвећена успомени на првог краља из династије Карађорђевића, о коме је писано са искреним пијететом⁵⁴. Детаљно је извештавано са сахране краља Петра а из београдске „Политике“ пренета је занимљива анегдота под насловом „Сељачки краљ“⁵⁵.

Редакција јасно подржава доношење драконских мера оличених у „Обзнани“ и веома помно прати покушај атентата на престолонаследника Александра у време доношења Видовданског устава 1921. године. Тим поводом Храниловић је не само као новинар већ и као политичка личност и представник демократа одржао говор у ком је осудио атентат као покушај удара на државу баш у моменту када је донет нови устав⁵⁶. У значајној мери пажња

---

⁵² „Лењин душевно оболео“, Јединство, 29. јануар 1921. године бр. 497, насловна.

⁵³ „Бољшевизам међу медведима“, Јединство, 14. август 1921. године бр. 655, стр. 2.

⁵⁴ „+ Његово краљевско величанство Петар I. Краљ Срба, Хрвата и Словенаца 1844-1921“, Јединство, 18. август 1921. године, бр. 658, насловна.

⁵⁵ „Приликом преноса Краљевог (велико слово у оригиналу – прим.аут.) тела на Оплењак маса је народа плакала. Плакало је и старо и младо, јер је цела Шумадија искрено жалила смрт Карађорђевог унука. Тако плачући један старац био се умешао међу чланове Краљеве Породице, кад је ковчег уношен у цркву. Гушећи се у сузама он је прошао мимо кнеза Арсена и принца Павла. Један ађутант ухвати га за рукав и покуша да га заустави. Краљевић Ђорђе приђе међутим старцу и још га више приближи Краљевом ковчегу. Тако је тај шумадијски сељак био на челу Краљеве породице“. „Сељачки краљ“, Јединство, 25. август 1921. године, бр. 662, насловна.

⁵⁶ „Говор проте Јована Храниловића“, Јединство, 2. јул 1921. године, бр. 620, стр. 2.

се посвећује убиству министра Драшковића, међународним односима, унутрашњо-политичким питањима на линији Срби-Хрвати. Лист анализира активности Д'Анунцијевих снага око Ријеке, и оштро осуђује агресивне акције ардита као и Мусолинијевих фашиста, који су били озбиљна војна претња за јадранску обалу⁵⁷. Лист је био противник сваког облика тоталитаризма, те жигосе као погубне не само большевизам већ и фашизам као облик екстремне идеологије, а занимљиво је да смо нашли и први помен Адолфа Хитлера након његовог неуспелог пуча у Минхену⁵⁸. До тада потпуно анонимни вођа безначајне странке, Хитлер је добио мало простора у „Јединству“ али су и у каснијем периоду од стране редакције у скромном обиму праћене његове активности⁵⁹.

Фотографија -Говор проте Храниловића

⁵⁷ „Д'Анунцијев крај“, Јединство, 6. јануар 1921. године бр. 482, насловна.

⁵⁸ „Сукоб у Минхену“, Јединство, 31. јануар 1923. године, бр. 1077, стр. 2.

⁵⁹ „Акција баварских монархиста“, Јединство, 6. октобар 1923. године, бр. 1279, стр. 2 и „Из Немачке“, Јединство, 10. новембар 1923. године, бр. 1307, насловна.

Посебно будно су праћена политичка дешавања у суседној Мађарској, где је осуђиван ревизионизам и потези Хортијевог режима, који је представљан као агресиван, ревизионистички, тлачитељски према оптантима⁶⁰ и словенском живљу у Мађарској јер по мишљењу „Јединства“ таква политика била је опасна по новоформирану државу⁶¹. Редакција се трудила да буде заштитник југословенских националних интереса и да својим писањем укаже на проблеме које имају припадници „државног народа“, како су називани Срби, Хрвати и Словенци, који су остали изван граница јужнословенске краљевине. Посебно се доносе извештаји о малтретирању оптаната од стране мађарских власти као и о војним покретима и демонстрацијама у пограничном појасу од стране мађарских трупа⁶².

Вечита тема наших медија корупција, била је актуелна и пре скоро сто година у том листу о чему Попов пише: „Јединство је осећало да је корупција велико зло које је оптерећивало југословенско друштво, али није тражило узроке, нити нудило права решења, мада је било свесно да се нигде није толико говорило о корупцији и тако мало радило на њеном сузбијању као код нас. Новосадско гласило је помињало да су многи највиши функционери, убрзо после заузимања положаја, долазили до великих имања“⁶³. У „Јединству“ се посвећује пажња криминалу и пљачкашима који су били велика бољка у послератно време када су у појединим крајевима харале велике разбојничке дружине⁶⁴.

---

⁶⁰ Оптант (лат. Оптио=слободан избор, слободна воља), лица која се на основу међународног права опредељују да се одрекну дотадашњег држављанства и приме ново, земље у којој живи већином њихов матични народ. Када оптирају за то право, тада се преселе у нову државу. После Првог светског рата признато је право Мађарима и Немцима да оптирају у матичну државу, што је углавном искористила аристократија и чиновништво. Са друге стране исто право признато је и Србима у Мађарској те се значајан број Срба иселио из Сентадреје, Будимпеште и других градова у Суботицу, Нови Сад и друга места по Војводини.

⁶¹ „Шта се ради у Барањи?“ Поднаслов „Нечувена недела Хортијевих бандита“, Јединство, 16. септембар 1921. године бр. 681, насловна.

⁶² „Пробуђени Мађари“, Јединство, 23. јун 1923. године, бр. 1194, насловна.

⁶³ Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 200.

⁶⁴ „Хајдучија у Војводини“, Јединство, 5. август 1922. године, бр. 932, насловна.

Посебно је била по злу чувена дружина Јове Чаруге који је словио за најпознатијег разбојника међуратне Југославије а колико је био популаран сугерише и податак да су о њему чак и песме певане. Прву вест о Чаруги „Јединство“ је пренело у виду мањег текста који упозорава на опасног разбојника и његову дружину: „У околини Нашица и Слатине – доноси загребачка „Ријеч“ - већ преко годину дана харачи чета неког Јове Станисављевића Чаруге, који је био друг знаменитог и погинулог Матијевића. Као око Матијевића тако исто и око Станисављевића, једног сељака из околине Баре, сакупило се много хајдука. Та је чета већ до сада имала безброј сукоба са жандарским потерама“⁶⁵.

Као личност од великог ауторитета Храниловић је 1921. године ушао у редакцију „Јединства“ и одмах постао главни уредник листа, а затим је био и директор. Не само да је Храниловић својим уредничким радом значајно ојачао „Јединство“ већ му је давао културнији, углађенији тон, што је немала заслуга ако знамо да су ондашњи медији (као уосталом и данас), били оштри, агресивни и нетолерантни у журналистичком сукобу са противницима. Храниловић је био уредник који је веома ценио етички приступ новинарству: „Ако је у Јединству било и племенитијег штива, то је његова заслуга. По сећању једног од сарадника Жарка Огњановића, он се тешком муком борио „да у лист не уђе каква оштрија лична инсинуација, замерка или нападај“, а чланци које је сам писао, и када су били опозиционо настројени „свагда су били уздржљиви, пристојни, тактични“⁶⁶.

Када Јован Храниловић преузима уређивање листа видно се повећао број и квалитет текстова из области културе, те има наслова о књижевности и позоришту, више пажње се обраћа локалним, новосадским темама и проблемима, што сведочи о његовом израженом осећају за јавни интерес и право читалаца да не буду само информисани о „високој“ политици већ и о свакодневним животним проблемима: о анархији на новосадској пијаци, о ха-

⁶⁵ „Хајдучија у Славонији“, Јединство, 5. октобар 1921. године, бр. 696, стр. 2.

⁶⁶ Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 202.

отичном бацању смећа по граду и другим месним проблемима, али је било и похвалних текстова о школи за домаћице у Новом Футогу. Локална питања се воде у рубрици „Дневник“ а редакција је посебно огорчена на шпекуланте и оне који бесправно подижу цене хране која је посебно недостајала градском становништву у тешким поратним временима. „Суд за сузбијање скупље био је поново присиљен да изда једну тежу осуду. Осуђен је Мита Летић са 30 дана затвора и 25.000 дин. новчане казне зато што је млеко продавао скупље но што је, максималом било одређено. Летић је био нарочито упозорен од потрошача да не сме продавати млеко по вишу цену но што је одређено, али је рекао да ће краве своје пре ујаловити него што ће по максималној цени продати млеко. Даље Јован Прокеш, месар, због затајивања масти осуђен је на 15 дана затвора и 2000 дин. новчане казне. Роба му је такође конфискована“⁶⁷. У локалној хроници се напада Сима Шевић грађевински директор у Новом Саду што није изграђен стални мост на Дунаву већ се користи стари понтонски мост који је дотрајао, што је био један од озбиљнијих градских проблема⁶⁸. „Јединство“ је објавило и наредбу градских власти о колпоретрима који морају бити пунолетни, јер ће у противном издавачи и продавци новина као и родитељи који деци буду давали да се баве тим послом бити кажњени уз напомену: „При продаји новина улицом забрањује се свака вика и дерњава“.⁶⁹ Лист је такође донео чланак о припремама за изградњу новосадског водовода што је такође био један од главних задатака градске управе и данас би рекли капитална инвестиција⁷⁰.

---

⁶⁷ „Кажњени због натеривања цена и затајивања робе“, Јединство, 7. октобар 1921. године, бр. 698, стр. 3.

⁶⁸ „Сталан мост на Дунаву у Н.Саду“, Јединство, 4. јул 1922. године, бр. 905, насловна.

⁶⁹ „Продаја новина“, Јединство, 8. јул 1922. године, бр. 909, стр. 3.

⁷⁰ „Водовод у Новом Саду“, Јединство, 9. јул 1922. године, бр. 910, стр. 3.

Фотографија – Храниловићев фељтон „Успомене на Змаја Ј. Јовановића“

Једно од уредничких решења које се данас чини занимљиво је то да се фељтон налази на доњем делу насловне стране. Сам Храниловић објављивао је често своје текстове у фељтонима, при чему је писао о знаменитим личностима које је лично познавао, као што је случај са Змај Јовом Јовановићем и писцем Илијом Округићем Сремцом⁷¹. Занимљиве фељтоне и чланке пише новинар и књижевник Јован Грчић и други јавни и културни радници⁷². Под Храниловићевим уредништвом „Јединство“ редовно пише о раду Матице српске, доноси вести о краљевим активностима, његовој женидби, а као страначки орган доста често и опширно

⁷¹ „Илија Округић Сријемац“ (фељтон у 4 наставка), Јединство, бр. 1052, 1053, 1054, 1055., насловна.

⁷² „Мало реминисценције из детињства“, Јединство, 17. септембар 1922. године, бр. 968, насловна.

пише о Демократској странци, њеним предизборним акцијама, скуповима, прогласима, ставовима, објављују се Прибићевићеви ауторски текстови. Као новинар Храниловић је писао текстове који су били умерени, информативни, одавали су стил образовног журналисте који пише у духу времена и на линији идејних струјања своје политичке опције.

Као уредник Храниловић је имао и новинарске полемике, односно сукобе са радикалском „Заставом“, а посебно са београдским таблоидом „Балкан“ који је био чувен по личним нападима, увредљивим текстовима, и недостатку осећаја за етички прихватљиво новинарство. „Јединство“ је осудило дивљање по Новом Саду када је маса ишла по граду и разбијала прозоре који нису били осветљени за краљев имендан⁷³. На то је „Балкан“ напао „Јединство“ и његовог главног уредника Храниловића који је оптужен да је за време Првог светског рата сарађивао са угарским властима као и да није осветлио прозор за имендан. „Јединство“ није отрпело напад већ је послало добро конципиран одговор у ком се истиче коректно понашање проте Храниловића за време рата, његове заслуге за уједињење, присмотра некадашњих угарских власти и демантују неаргументовани напади⁷⁴. Поред одговора редакције уредник Храниловић је толико био огорчен нападом „Балкана“ да је у истом броју дао своју „Изјаву“, у којој лично одговара на нетачне натписе тог листа⁷⁵. Као уредник али и угледна јавна личност Храниловић је често био мета сујетних новинара који су користили разне начине да се обрачунају са њим и блате га на најприземнији начин, о чему сведочи и кратак али језгровит одговор који је био принуђен да објави у „Јединству“: „Са Мирком Савићем који је због лажних извештаја најурен из редакције „Јединства“ и „Политике“, пак се није могао одржати код овдашњег немачког листа и најпосле се скрасио у огласном делу овдашњег социјалистичког листа, нисам вољан упуштати се ни у какву полемику. Прелазим с презиром преко његовог простачког нападаја на мене у огласу „Слободе“. Жели ли баш, да

⁷³ „Неумесна демонстрација“, Јединство, 14. јул 1921. године бр. 629, стр. 2.

⁷⁴ „На адресу Балкана“, Јединство, 22. јул 1921. године бр. 636, насловна.

⁷⁵ „Изјава“, Јединство, 22. јул 1921. године бр. 636, стр. 2.

му одговорим, нека дође по њега достојан одговор к мени. Јован Храниловић⁷⁶.

Осим новинарских напада путем штампе, као уредник Јован Храниловић је доживео и анонимне претње и увреде, што је манир који се до наших дана задржао у журналистици. У редакцију су стизала непотписана писма и дописнице у којима је прећено уредништву због противкомунистичког писања, а Храниловић је те претње пуне увреда и жучи објављивао да читаоце упозна са каквим тешкоћама у раду се среће. Неретко су претње биле на мађарском језику, што је уредник тумачио ревизионистичким тежњама, а често су стизала анонимна писма и од стране огорчених политичких опонената и присталица комунистичке идеологије, који нису заборавили Храниловићеве текстове и уводнике⁷⁷. „Јуче је наше уредништво добило анонимну карту, предату у Н. Саду, са овим мађарским текстом који преносимо од речи до речи. (Текст на мађарском – прим.аут.). У српском преводу гласи: „Видите, молим вас, узалуд лајете, бесните против комунизма, заман их називате нитковима – кад сте ви сами то – крај ће тако и бити, да ће комунисте победити и ви, и вама слични, висифете, цркаваћете, бели пси!“ Ми се на овај простачки, кукавички безимени допис не бисмо ни освртали, јер нас он најмање може одвратити да се и даље боримо против разорних елемената. Шта више, и ово нам је доказ, поред толиких других, да је баш потребно свима силама и средствима борити се против тих убитачних елемената, који су жедни наше крви, и који желе да упропасте нашу земљу. Али нас ова дописница, коју смо примили, интересује с друге стране. Њу је, несумњиво, писао неко из интелегентнијих мађарских кругова из Новог Сада. Види се и по рукопису, и по стилу, иако је допис испуњен простачким претњама. Ми не мислимо из целе ствари правити никаквог питања. Анонимусу поручујемо само толико да ће наш народ и држава постарати се да се њему и сличној браћи не оствари жеља. Боље ће бити ипак, да наши суграђани припазе шта раде. Изазивања нису увек пробитачна, јер и наше стрпљење има својих граница⁷⁸.

⁷⁶ „Са Мирком Савићем..”, Јединство, 24. новембар 1922. године бр. 1025, стр. 3.

⁷⁷ „Анонимним писцима“, Јединство, 2. септембар 1921. године, бр. 669, стр. 2.

⁷⁸ „Анонимна претња нашој редакцији“, Јединство, 30. јул 1921. године, бр. 643., стр. 3.

У ондашњим медијима је било уобичајено разрачунавање политичких противника а журналисти нису штедели погрдне речи и епитете када би полемисали са неистомишљеницима и новинама које су заступале другачији идеолошки курс. Познат као поборник примене новинарске етике у пракси и присталица поштовања туђе личности у журналистици, пишући о стању у ондашњој штампи Храниловић огорчено примећује: „Изрази се не бирају, већ се олако напишу и онакве погрде, какове човек не би се усудио никада човеку у лице бацити, па ако се и за наше прилике предалеко зађе, онда један мали исправак, или изјава, да је редакција била погрешно информисана и – као да ништа није ни било. То се онда зове политичка борба. Ко је навикао на тон новина других културних народа, мора црвенити због наше штампе. У чешким или немачким новинама не налазите нити спорадички на онакве чланке, какови се код нас дневно штампају. Да ли тон нашим новинама даје наш јужњачки темперамент (стално оправдање за многи наш европски гест) или слабо развијен такт? Код нас је полемика још у повоју, али то што је у повоју је неотесано дериште. Тако пишу наше новине о личним питањима. Нажалост ни код општих питања није код нас боље“⁷⁹.

И као главни уредник Храниловић има изражену љубав према позоришту о ком често пише коментаре који откривају врсног критичара и познаваоца прилика у тој области. И када пише о приказу позоришне драме, Храниловић то чини у светлу политичких прилика у Совјетској Русији: „Премијера Толстојеве драме у 5 чинова: „Царство мрака“. – У уторак је давана пред прилично пуном кућом ова снажна драма великог руског писца. Ко хоће да разуме, како је могуће било, да у савременој Русији преотме мах большевичка зараза са оргијама совјетске страховладе, ко не разуме, како је могуће да 600.000 большевика може да тако дуго извршује тероризам над 130 милиона руског народа тому ће бити јасно и разумљиво, кад угледа на бини страшну слику царства мрака, како ју је насликао велики руски писац у својој неодољиво веристиком написаној драми. Парадоксално опречне црте у психи културно и социјално запуштеног руског

⁷⁹ „Наша штампа“, Јединство, 27. септембар 1921. године, бр. 689, насловна.

мужика на коју је тако умно упозоравао чувени професор Петров на основу Достојевскијевих романа, изнесене су у овој страшној драми Толстојевој таквом пластиком, те је утисак те драме неизбрисив и када ју човек чита, а камо ли када ју гледа на позорници. С једне стране широка добродушност, биготерија, мистичност и енигматичност психе широких слојева руског народа, а с друге стране патолошка неотпорност против порива најнижих човечјих инстинката и страшне последице сукоба свих тих противности у реалном животу⁸⁰. И поред новинарске потребе да представу стави у актуелан друштвено-политички контекст Храниловић одаје искреног вештака позоришне критике у којој износи своја запажања, слободно и умешно даје одмерене оцене глумца, и њихових улога. „У приказу на нашој позорници изнесена је сва страшна веристика Толстојеве драме по мом мишљењу с успехом, јер су улоге добро пораздељене. Мени се је особито свидео Добрић у улози праведног старкеље Аћима, оца Никитина, којег је г. Алмажановић нарочито у сценама провале грижње савести добро приказао. У женским улогама најлепше су успеле гђа Тодосићка у улози опасне интригантске Матроне а гђа П. Рајачићка у улози Ансије. Тиме нећу да речем да и други нису били на свом месту, ма да је може бити било нужно ублажити веристику Толстојеве концепције појединих лица“⁸¹.

Лист који је као недељник у Новом Саду у исто време излазио под називом „Дунав“ донео је краћи приказ истог комада те је у циљу компарације упутно донети тај текст да би упоредили са Храниловићевим: „Појединци су сразмерно доста добро играли (гђе Тодосићка, Рајачићка, г.г. Алмажановић, Стојчевић и др.), али глумци не могу спасти комад, кад је режија незрела. Желели смо, да бар приближно добијемо руску представу, а режија нема чак ни појма о тзв. уигравању, те се о инспирисању представе и о заједничкој игри, што је идеал модерне режије, не може ни говорити. Разумљиво је, према томе, што је Толстој остао скоро без икаква утицаја на публику“⁸². Јасно се увиђа да је Храниловић та-

⁸⁰ „Позориште“, Јединство, 25. новембар 1921. године, бр.738, стр. 3.

⁸¹ Исто.

⁸² „Царство мрака“, Дунав, 27. новембар 1921. године, бр.41, стр. 3.

цитовски без љутње и пристрасности оценио представу и умешно приказано уметничке аспекте као истински критичар. Са друге стране се у прказу представе из пера уредника „Дунава“ Каменка Суботића сипа гнев и негативна критика (посебно по питању режије) даје се по сваку цену, што није коректно ни са новинарског, али ни са критичарског аспекта⁸³.

Фотографија – Некролог проти Храниловићу на насловној страни његовог листа „Јединство“

⁸³ Уредник Каменко Суботић ушао је у сукоб са управом Српског народног позоришта, посебно оштро је преко новина полемисао са управником Петром Коњовићем који му је одузео новинарску бесплатну карту на шта је био огорчен. Суботић је водио полемике око позоришта и са другим новинарима као нпр. Добросавом Јевђевићем.

Храниловић је користио уреднички положај да би организовао хуманитарне акције, а сигурно да је једна од најзапаженијих било прикупљање помоћи у циљу збрињавања ратне сирочади. Објавио је на насловној страни дирљив апел за помоћ Дечјег дома „Грандафил“ у коме се позивају сви грађани да материјално помогну сирочад, а Храниловић је здушно подржао ову акцију и медијски је промовисао кроз своје новине, што довољно сведочи да се радило о истинском филантропу и хуманисти⁸⁴.

Храниловићев новинарски стил је преознатљив по изразу, реченичној структури, моделу писања и упечатљивом медијском дискурсу. Он износи своје политичке идеје и у приказу позоришне представе, а ако анализирамо жанровску структуру његових текстова може се закључити да су најбројнији уреднички коментари. У писању текстова Храниловић се труди да буде објективан и колико је могуће пише уз максиму „sina ire et studio“, а новинарство види и као педагошко средство за подучавање читалаца и њихово одгајање у духу јужнословенског јединства за које се искрено залагао, како у политици, чини се још снажније у журналистици. Исто тако је са нескривеним презиром и омаловажавањем писао о бољшевичкој власти, коју уз сву своју умереност ипак жигоше као „заразу“, односно нешто што је потпуно страно његовом идејно-политичком склопу. Колико му је стран бољшевизам види се и по томе што у свој лист пушта и подругљиве текстове који мартирају бољшевизам као озбиљну опасност, а има и сензационалних текстова о смрти и лудилу вође комуниста Лењина. То су текстови који су преузети од других медија и били су манир доба у којем је Храниловић живео а иначе се у „Јединству“ објављују само проверене вести и садржаји који су увек тачни, а понекада је то био повод за изругивање редакцији: „Новосадска Истина се помало малициозно ругала Јединству што с великим закашњењем доноси вести, наводно се држало ћудоредних прописа хришћанске штампе да се све проверава: Ако вести изађу у најмање десет листова и

---

⁸⁴ „Помажимо ратну сирочад“, Јединство, 3. децембар 1921. године, бр. 746, насловна.

не буду демантоване, онда ће изаћи у Јединству⁸⁵. Свакако да врлина проверавања вести није одговарала другим конкурентским новинама, али је за време уредниковања Јована Храниловића истина морала да буде испред брзине објављивања информација, што се многим који нису много марили за врлине није допадало. Можемо закључити да је Јован Храниловић дао велики допринос нашем новинарству не само као уредник и журналиста већ и као вредан и предан организатор струковног окупљања. Вредно је радио да се новинари окупе и удруже јер ће тиме не само бити јачи од притисака моћника и власти већ и социјално солидарнији што је био визионарски и мудар подухват. Формирањем потпорног фонда, организовањем секције, борбом за етички утемљено новинарство и уредничким радом Храниловић је оставио значајног трага у историји наше журналистике на чему му са дистанце од скоро стотину година треба одати дужно признање.

---

⁸⁵ Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 202.

Храниловићева Споменица

Новосадска Сецпија Југословенског Новинарског Удружења решила је, кратко време пред смрт Јована Храниловића, да изда његову Споменицу, у славу 50-годишњице чеснаковања седог песника и родољуба, а цео приход од књиге да се преда обавезном јубилару, као помоћ. У својем прогласу, изгласило је уредништво Споменице:

„Богатим својим радом као песник и као књижевник, као новинар и као неустрашиви борац национални задужно је Јован Храниловић много свој народ.

Била би дакле и дужност тога народа, да му се одужи. Али у данашњим тешким данима, у данашњим још несрећеним приликама, што владају у свим правцима нашег живота, где се готово сваки интелектуални радник мора да бори за кору хлеба касушнога, не можемо ни очекивати, да маши — ма и највећи — ма и најзаслужнији људи донаше заслужено признање.

Истина, покушало се и у Загребу а и овде у Новоме Саду, да се приреди прослава, свечана седница и академије у почит Јована Храниловића. Али је седашњи песник отклонно — у познатој својој преведничкој скромности а и под упливом почетка тешке болести, која га држи цуних 5 месеца прикована уз кревет — све прославе и свако истицање његове личности у јавности...

Нажалост Храниловић није дочекао ту помоћ, он је умро још пре но што је Споменица ушла у штампу.

Међу пријатељима и поштоваоцима покојниковим чује се добра мисао да се приход од Споменице — када је већ исцрпљено да буде помоћ напосмелом, честитом и заслужном песнику, — употреби на подизање споменика Јовану Храниловићу. Држимо, ону идеју треба привести у дело, и национална је дужност иретилатом на Споменицу, и приликама омогућити да се та идеја и оствари.

Поразимо на томе да притилат на Споменицу (цена 60 Дин.) буде што обилатија, и прилози што многобројнији, да частан споменик Јовану Храниловићу?

Фотографија – Текст „Храниловићева споменица“ објављен у „Јединству“ након смрти Јована Храниловића

Књижевна критика Јована Храниловића

Иако се књижевна критика понекада у појединим круговима релативизује те се чини да се њоме могу бавити и позвани а још више непозвани, реалност је потпуно другачија. За луцидног и вештог критичара није довољно само оштро перо већ је потребно озбиљно образовање и велико знање, детаљно познавање књижевности и поезије, систематско и доследно праћење књижевног стваралаштва као и моћ уочавања савремених тенденција у домаћој и светској књижевности. Јован Храниловић иако је био свештеник, песник и новинар, врсно се огледао баш у књижевној критици, а из заиста обимне животне оставштине која како смо навели броји више хиљада наслова, велики број одлази управо на књижевну критику. Као што се са великом страшћу предавао новинарству исто тако се Храниловић здушно бавио књижевном критиком. Чини се да је Храниловићево профилисање у доброг критичара сасвим логично, ако на основу изнете биографије оценимо његов темперамент, богато знање, начитаност и познавање страних језика, што је било некада а и сада је од кључне важности за суштинско разумевање критике.

О великом Храниловићевом доприносу на пољу књижевне критике сведочи и Ујевић када пише: „Најопсежнији и с културно-историјског стајалишта најважнији је критичарско-полемички рад Јована Храниловића. Ни у поезији ни у приповјести нијесу дошле његове склоности и темперамент до израза као у критици и полемици. Он је у полемику унио сав свој темперамент, а у критику сву своју, каткад тврдоглаву, досљедност и оштрину. У тај књижевни рад унио је уосталом, и највише способности и спреме, која није била без мањкавости, али је свеједно била солидна и опширна“⁸⁶.

---

⁸⁶ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 49.

Фотографија – Уметничка имагинација песника Јована Храниловића

Иако сматрамо да Ујевић неоправдано изнад Храниловићевог поетског, списатељског али и новинарског дара и дела стављао његову критику, то треба разумети у контексту ондашњег актуелног момента, када се његов песнички рад није посматрао структуралније већ само у светлу „Жумебрачких елегија“. Треба нагласити да је Ујевић у својим радовима доста релативизовао Храниловићево критичарско умеће, када пише да Храниловићеве „полемике имаду значење само као докуменат времена и личне пишчеве честитости“. ⁸⁷ Иако је ову своју оцену доцније Ујевић понављао, може се сматрати да је и тај елемент допринос у структуралнијем посматрању Храниловићеве критике у којој је он, треба то без двоумљења истаћи, постигао значајне стваралачке домете. Зато је Храниловић анализиран и вреднован углавном

⁸⁷ Ујевић Мате, Плодви срца и ума, Загреб, 1941, стр. 355.

као плодан критичар и не баш врстан песник, да би тек доцније био поново откриван и представљан као поета и вредан стваралац. Без обзира на наведено једнострано посматрање проблема из угла неких аутора, и то признање које Храниловић добија на пољу критике свакако није без основа, а иако је слављен као добар критичар о том аспекту његовог духовног стваралаштва није много писано и објављивано. „Ако је вјеровати онима што су кројили избор Пет стољећа хрватске књижевности, Храниловић је у књижевноповјесној перспективи важнији као критичар, мада је у своје доба био више хваљен као пјесник. И ваљда досљедно томе, а можда и чему другоме, Храниловића нема међу пјесницима те иначе врсне и вредне колекције“⁸⁸.

Фотографија – Фрања Марковић (1845-1914), Храниловићев духовни отац на пољу критике

---

⁸⁸ Кокша Ђуро, Јован Храниловић – пјесник племенитог осјећања и књижевник великих начела (уводни есеј), У: Жумберачке елигије и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр. 7.

Ако анализирамо Јована Храниловића као критичара можемо закључити да он у тој области није био реформатор нити велики креатор, односно није излазио из оквира тадашње критике. Храниловићев духовни отац на подручју критике свакако је Фрањо Марковић, кога посебно уважава не само као критичара већ и као књижевника и филозофа који је посебну пажњу посвећивао естетици⁸⁹. Иако је у свет критике ушао и по њему се кретао утврђеним путевима, Храниловић је доста рано формирао своје погледе, оформио је њему специфичан сензибилитет и још у младости ствара префињен естетски укус. У то време у критици је естетика тек у повој, велика пажња се углавном поклањала спољашњој форми дела, као што су језик и стих, док се психолошком елементу и осталим сегментима уметничког у књижевном делу, није поклањала значајнија пажња. Храниловић је као критичар био чедо свога времена, јер су му понекада важнији формални елементи од суштинских, а када трага за уметничким аспектима он их налази у релацији са добротом, лепотом, истином и идеалима који су били и остали константа још од античких времена. Током читавог рада на пољу критике, Храниловић сматра да уметност, поезија пре свега мора служити идеалима, мора бити идеалистичка, односно треба да егзистира у складу са истином, лепотом и добротом. При сваком критичарском подухвату, Храниловић високо уздиже и патриотизам, односно служење домовини за коју и са којом се све ради, а поезија и уметност треба да буду у функцији те идеалне форме. Фундаментални задатак критике Храниловић неретко види у служби свеопштег, те и духовног народног развитака, који је итекако у служби домовини и њеном напредку. То примећује и Барац када пише о Храниловићевој критици: „У цјелокупном своме јавном раду био је Храниловић вриједан и поштен човјек, спреман да се за своју мисао до краја жртвује. И у своме критичарском дјеловању био је он у првоме реду поштен човјек и патриот, забринут неће ли неке књижевне појаве његову народу нањети зло“⁹⁰.

⁸⁹ Најважније филозофско дело Фрање Марковића (Крижевци 1845 – Загреб 1914), јесте „Развој и сустав опћените естетике“. Храниловићу се посебно допало то што је Марковић у хрватски језик уводио нове филозофске термине у области естетике, као и то што је писао књижевна дела у национално-романтичарском духу. Марковић је био уредник „Виенца“ 1872-1873 године.

⁹⁰ Барац Антун, Хрватска књижевна критика, Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб, 1938, стр. 142.

За комплекснији увид у развој Храниловића критичара, од велике помоћи је његов текст „Теорија новеле“, који је објавио у листу „Хрватска вила“ 1882. године. У том раду који је настао на самом почетку сазревања младог критичара, Јован је указивао на важност познавања естетских законитости и правила. Без тог знања како пише Храниловић, није могуће успешно стварати ни књижевна дела а још мање је могуће успешно се бавити критиком, као озбиљним и одговорним послом, вредновања и оцењивања књижевних дела⁹¹. Када са аспекта критичара пише о новели, Храниловић истиче да њен почетак треба да буде ефектан, док средина треба да буде реалистична и објективна јер то одговара жанру: „За то нам се мили реалистика. Њени почетци нису бомбастични, њена средина није фантастична. У њој је све наравно; само жалибоже гдје и сувише наравно“⁹². Дакле према његовом суду није упутно ни да све буде „наравно“, јер се тиме умртвљује дело и може доћи до несклада у композицији. У тексту „Теорија новеле“, аутор истиче да је идеалистичко-реалистички смер нај-прихватљивији за ондашњу „сувремену хрватску новелу“, јер како примећује Храниловић у тексту: „То је најбољи новелиста, који је уједно и идеалист и реалист, а прави пјеснички гениј никада неће пасти у њине скрајности“⁹³. При томе као добар и поучан крај, Храниловић истиче Аугуста Шеноу и његовог „Баруна Ивицу“, као ваљан пример како се завршава новела, јер аутор јасно наводи шта се догодило са свим његовим лицима.

О теорији новеле

У „Теорији новеле“ у складу са својим идејним уверењем, али и доцнијим убеђењем да критичар али и писац мора служити отаџбини и њеним инетерсима, Храниловић недвосмислено наводи да новела треба да подстиче патриотизам и љубав према

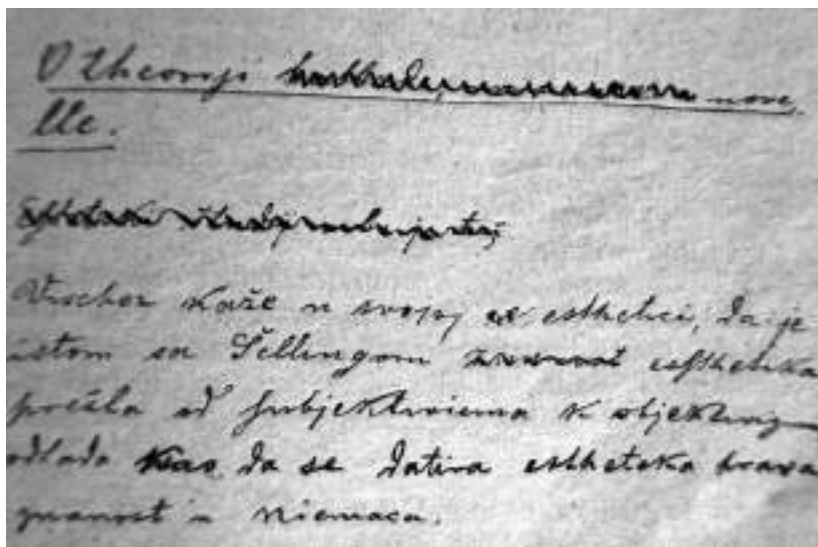
⁹¹ Храниловић Јован, Теорија новеле, Хрватска вила, 1882, стр. 9.

⁹² Исто, стр. 12.

⁹³ Исто, стр. 35.

земљи. Он је убеђен да носилац радње у новели не мора бити нека позната, чувена личност, особа ванредне снаге и великог ауторитета; посебно је по његовом мишљењу, са функционалног и естетског аспекта штетно узимати лица из туђинског миљеа. „Карактери, никли у нашој средини, одушевљени и разгријани идејама нашег народа, јесу праве особе хрватској новели“⁹⁴: закључује Храниловић у свом раду који ће га уобличити као критичара. Занимљиво је да у каснијем развоју он није битније одступао од темељних поставки које износи у „О Теорији новеле“, односно када дође до сукоба „младих“ и „стarih“, Храниловић ће доследно заступати своје ставове и идеје у области књижевне критике, које уобличава, како смо видели, доста рано.

Фотографија – Почетак рукописа „О теорији новеле“

У литератури се може наћи податак да се Храниловић у првих петанест година критичарског рада није никоме замерио, што је свакако занимљива оцена, посебно ако се сагледа из кас-

⁹⁴ Исто, стр. 36.

није визуре његовог уређивања „Виенца“ и сукоба са „младима“, где је он бескомпромисни борац⁹⁵. Чињеница је да се Храниловић у воде критике озбиљније отиснуо тек када се већ афирмисао као песник, тачније након објављивања „Жумберачких елегија“, када постаје афирмисано име хрватске поезије, и човек о коме се у књижевним и уметничким круговима говори. „Елегије пронесоше Јованов глас. Он постаје личност о којој се прича, коју славе и чије се друштво тражи“⁹⁶.

Без обзира на то да ли се Храниловић „замерао“ или није, он је био познат као марљив критичар, који обраћа пажњу чак и на онај део књижевности који није тако „ексклузиван“ и обасут пажњом јавности: „Храниловић је волио књижевност, и држао је да у њој врши корисну мисију. Он је с ганутљивом марљивошћу читао чак и омладинске листове, водећи рачуна о сваком почетнику“⁹⁷. Овај хвале вредан податак указује на суштину критичарског рада Јована Храниловића, где се види његова жеља да афирмише и подстакне на рад и стварање младе људе, што се поставља као својеврстан антипод његовој каснијој позицији најистакнутијег и најдоследнијег представника „старих“ у борби са хрватском модерном.

У књижевној критици, посебно када пише о поезији стиче се утисак да је Храниловић доста благ критичар, који у већини случајева хвали а веома ретко куди уметника, а и када то чини увек је одмерен. Такав је уосталом био и као новинар, човек који се труди да задржи меру и да када пише о неком делу, увек има у визури коректност и поуку, која је скоро педагошка; Храниловић нема ни у назнаци жељу да се безочно обрачунава. Можда је испод капута критичара и новинара заувек остао свештеник, који

⁹⁵ Барац Антун, Хрватска књижевна критика, II, Раздобље реализма, Матица Хрватска, Загреб, 1961.

⁹⁶ Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник, У: Жумберачке елегије и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр. 135.

⁹⁷ Барац Антун, Хрватска књижевна критика, Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб, 1938, стр. 145.

дубоко у религијској структури своје личности не сме дозволити да гнев надвлада хришћанску етику, нити да оштри тон помути хуманистичке вредност. Када пише Храниловић се увек држи Тацитове максиме да треба радити без срџбе и пристрасности.

Његов релативно благ приступ у критици Ујевић налази у Храниловићевој површности, која према том аутору, није оставила времена за удубљивање у структуру рада. „Опћенито, Храниловић није имао довољно стрпљивости, да потанко анализира дјела појединих пјесника и писаца. Зато су његове овеће расправе и критичка разматрања непоуздана, пуна претјеране хвале (рјеђе приговора), судови нијесу довољно образложени“⁹⁸.

Иако је код обимнијих дела Храниловићу недостајало оштрог ока и времена да уочава детаље и рафиниране елементе, он у мањим делима износи финесе које лако примећује, даје добре опаске и квалитетне критичарске судове. Због природе Храниловићевог посла али и новинарског манира да пише и ради у једном даху, његовом критичарском перу много више пријају краће форме, од захтевних и дугих радова који га замарају, са којима се мучи. Његовом сензибилитету песника више одговара критика пеозије, за шта је добар пример критика песме Андрије Палмовића, објављена 1886. године у листу „Балкан“. У уводу свог текста Јован Храниловић темељно излаже свој већ формиран и истанчани укус критичара, где полемишући о књижевној критици пише: „Права критика је зрцало, у ком књижевник види сама себе, да уколико је до њега, на себи поправи оно, што није у реду, а поправити се даде; она је повећавајуће стакло, које и љепе и ружне црте повећава, како би се и једне и друге боље видјеле; само треба, да и она подпуно врши улогу повећала, које јаче изтиче свиетле, него тамне тачке; треба да буде у судових непристрасна и објективна као слика, што нам ју механички ситнозор пред око доноси. Критика треба да буде сунце, које освјетљује, грије и оживљује, а не бенгалско свјетло, које један простор необично разсвјетљује, да над другим разастире тамнију сјену. Она

---

⁹⁸ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 53.

не буди просто изрицање судова, већ више мотивирање судова и помагало, да си читаатељи лакше суд створе; она не буди одсудом, већ анализом. Нек не буде подла, али нити злобна. Нека сведјер памти, да ће прије опрост стећи онај, који је превршио мјеру милосрђа, него онај, тко је превио жице строгости..... Права је задаћа критике достићи а не престићи пјесника, судити а не одсуђивати, рачунати, а не подписивати готове, преписане резултатате...Велике пјеснике схваћају само велики критици“⁹⁹.

Из наведеног Храниловићевог текста јасно се види како он види критику, као „зрцало, у ком књижевник види сама себе“, које треба не да наружи књижевника, већ да му омогући на скоро педагошки начин да поправи своје певање, односно писање поезије или прозе. Пошто смо у ранијем тексту истакли умереност, боље је написати благу ноту Јованове критике, баш у овом цитату се види њена генеза, где он истиче да критика треба да „јаче изтиче свиетле, него тамне тачке“. Тај његов темељни став да је важније износити похвалне елементе и аспекте који уметника подстичу на рад, много више него оне који га куде, показују сву Храниловићеву добронамерност и истинско ранохришћанско, изворно људско поштење и искрену добру намеру. У целовитијем сагледавању Храниловићевог поимања суштине критике на релацији критичар - читалац, посебно је битна реченица: „Она (критика- прим.аут.), не буди просто изрицање судова, већ више мотивирање судова и помагало, да си читаатељи лакше суд створе (нагласили аутори); она не буди одсудом, већ анализом“¹⁰⁰. Храниловић дакле не види критичара као драконског судију који са свемоћном злурадошћу стоји над уметником и његовим делом, већ своју улогу сагледава у личности тумача који подстиче и мотивише на размишљање, а читаоцима оставља да сами креирају ставове и донесе коначни суд, што Храниловића сврстава у ред примерних, неострашћених критичара, и човека који нема трунке гордости нити самоуважавања свог одговорног посла.

---

⁹⁹ Храниловић Јован, Пјесме Андрије Палмовића, Балкан, 1886, стр. 140.

¹⁰⁰ Исто.

Храниловић истиче скоро религиозну компоненту када наглашава „да ће прије опрост стећи онај, који је превршио мејру милосрђа, него онај, тко је преврио жице строгости“. То је још један доказ да је умереност и благ приступ критици, можда и религијски схваћен опрост од Бога, односно суда историје, за оног критичара који је превише строг и неумерен у својим оценама. Свакако да тезу како велике песнике разумеју само исто тако велики критичари не треба посматрати као Храниловићеву самобитност и прецењивање, јер он сам је пратио и оне уметнике који су били далеко од најбољих, већ као констатацију која тврди да уметнички гениј стваралаштва може разумети само онај ко је и сам стваралац. Сматрамо да се иза ове тезе крије сентенца да не може бити ваљан критичар онај који није и сам уметник, односно ко не познаје духовни процес и патос стварања једног дела, било оно проза или поезија. Сам стваралачки патос је непоновљив мисаони и сензибилни феномен који прати сваког уметника на више или мање изражен начин, али је критичару немогуће или веома тешко да исто спозна, ако није и сам уметник. Сматрамо да зато стоји Храниловићева констатација да „велике пејснике, схваћају само велики критици“. Он је избегао да то и напише због могуће самоидентификације, али сматра да је велики критичар могућ само у двојакој улози песника - критичара, јер тај каузалитет и узрочно-последична веза је извесна и пожељна, иако се понекада у књижевности сматра сувишном па и непотребном. То се види из његове реченице где каже да је задатак критичара да достигне а не претигне песника, а како га може достићи ако га уметничким осећајем за естетику не разуме или још горе погрешно тумачи, и тиме ствара имагинацију о делу и ствараоцу?

Храниловић сматра да поезија мора бити јасна и чиста, а тај аргумент недвосмислено помиње у критици Војислава Илића у „Виенцу“, где инсистира на тим елементима. Хвалећи Илића као прворазредног песника кога топло препоручује публици, апелујући да би сваки Хрват морао познавати његове песме. Храниловић као најупечатљивије моменте код Илића истиче сликање момената и природе, која писца „Жумебарчких елегија“ извесно је, увек наново инспирише и усхићује. Када пише о Илићу, Хра-

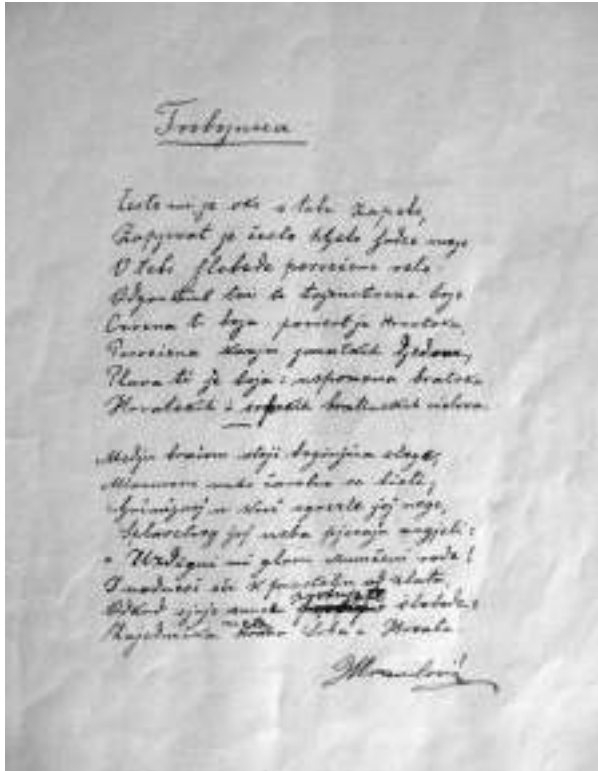
ниловић истиче његова својства и песничку осећајност а Илићеву лирику налази чак и у епским песмама, при чему врши компарацију са увек му симпатичним певањем Андрије Палмовића¹⁰¹. У критици Илићеве поезије Храниловић има и политичко-идејне мотивације јер се јасно залаже за слогу Хрвата и Срба и зато у функцији те идеје приближава хрватској јавности српску књижевност, као што је у београдском листу „Коло“ српској публици приближавао хрватску књижевну сцену¹⁰². Баш због наведених идејних циљева, на крају критике Илићеве поезије Јован Храниловић избацује скоро па политичку паролу када пише: „Бог нам га дуго поживео на понос нашем српском и хрватском народу, којег слози и културној заједници, Боже дај, што скорије имао повода испјевати химну побједници“¹⁰³. Храниловић као критичар употребљава дакле свој ауторитет али и простор у новинама да на мала врата изнесе и своје политичке и друштвене погледе, што је не баш прихватљиво са аспекта савремене критике, али је било свакако у духу времена у ком је он писао и радио. Иако је у тој стваралачкој фази заиста оскудевао у покудама, Храниловић се истакао у проицљивом оцењивању детаља у критичким приказима, као и у покушају да естетски моменат истакне на пиједестал књижевног идеала, иако је естетика као научна дисциплина у оквиру филозофије била тек у зачетку. Сигурно је у том послу Храниловићу од велике помоћи било изврсно познавање немачког језика на ком је читао водеће теоритичаре у тој области, који су углавном долазили са немачког говорног подручја Аустро-Угарске монархије.

---

¹⁰¹ Храниловић Јован, О пјесмама В.Илића, Виенац, 1890, стр. 25.

¹⁰² Храниловић Јован, Арабеске из хрватске књижевности задњих двадесет година, Коло, Београд, 1890.

¹⁰³ Храниловић Јован, О пјесмама В.Илића, Виенац, 1890, стр. 110.

Фотографија – Родољубива песма „Тробојница“

Спор „младих“ и „стarih“

Постепеним интелектуалним сазревањем долази до потпуно формираног критичара Храниловића, који чврсто стоји на позицијама устаљеног књижевног обрасца који по његовом мишљењу није потребно мењати, нити много експериментисати са новотаријама. То примећује и Ујевић који помало неодмерно најављује почетак Храниловићевог сукоба са модернистима: „Његове оцјене нијесу прелазиле оквир добронамерних приказа: истицао је углавном позитивне стране дјела и писаца, те је тешко

тко могао помислити, да ће аутор Жумберачких елегија постати критик од заната и устрајни борац против нових књижевних и друштвено-социјалних појава и покрета¹⁰⁴.

Кључна трансформација у смислу критике код Јована Храниловића је евидентна баш у време почетка али и током сукоба „младих“ и „старих“, које на опште чуђење ондашње мислеће јавности, храбро предводи Храниловић. Његова трансформација из критичарског „јагњета“ у правог „вука“, који се не устеже да потегне тешке аргументе и речи у књижевним обрачунима, захтевају подробније објашњење позадине и природе тог сукоба.

Можемо се нашалити и констатовати да је спаљивање једне заставе довело до настанка хрватске модрне, што је наравно, карикирана констатација генезе овог покрета у хрватској књижевности. Крајем XIX века хрватска омладина је била дезорјентисана и у идејном али и уметничком смислу; омладинци су били револтирани сталним сукобима у опозицији који су несмањеном жестином буктали на релацији праваши – обзораши. У то време је мађарска политичка доминација у Хрватској била на врхунцу јер је државно-правно она била део „транслајтаније“ односно угарског дела државе. То се огледало у мађарофилском односу владајуће хрватске аристократије као и саборске већине коју су чинили бану одани посланици. Револтирана пештанском централистичком и мађаризаторском политиком, у време посете цара Фрање Јосифа октобра 1895. године Загребу, хрватска омладина је у знак протеста на Јелачићевом тргу спалила мађарску заставу¹⁰⁵. То је био излив неканалисаног беса не само према мађарском централизму већ и према инертности домаће политичке и културне елите која је комформистички прихватала „status quo“. Неборбеност, разједињеност и локалне зађевице, хрватске омладинце су подстакли да траже нове путеве не само на идеолошком већ и на уметничком, стваралачком пољу.

¹⁰⁴ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 54.

¹⁰⁵ Током те посете Фрања Јосиф је као владар свечано дочекан и у православној цркви на Цветном тргу у центру Загреба, као и у осталим државним и верским институцијама.

Мислећа хрватска омладина, студирала је на универзитетским центрима Аустро-Угарске као што су Беч и Праг, у којима се напајала новим идејама. У то време је у престоници царства Бечу био на врхунцу покрет модерне, док је у Прагу бујао Масариков реалистичко-напредњачки покрет, чије идеје прихватају многи хрватски студенти. Када пишемо о модерни и омладинском покрету треба нагласити да њега не треба посматрати као кохерентну целину и чврсту идејну групацију, већ пре као заједничку идеју водиљу да је потребан индивидуализам, односно индивидуална слобода, радикална промена и критика старог¹⁰⁶. Око тога су се омладинци генерално слагали, али је зато модерна била подељена на неколико групација, од којих је свака имала своје специфичне идеје и погледе на свет. У грубим цртама омладинци се деле на модернистичку, реалистичку и напредњачку групу, од којих су реалисти имали центар у Прагу, док друге две групе имају за центар Загреб. Идеолози хрватске модерне су Миливој Дежман Иванов и Милан Марјановић а књижевни почетак тог покрета везује се за Јанка Лесковара („Мисао на вјечност“) и Матоша („Моћ савјести“). Уметници који су били истакнути чланови покрета модерне били су Милан Беговић, Драгутин Домјанић, Владимир Видрић, Иво Војновић, Јосип Косор, Јанко Полић Камов и други. Уметнички правац модерне давали су млади мислиоци који у својим чланцима и расправама пишу о књижевно-уметничким тенденцијама и орјентацији модерниста, као што су радови Матоша¹⁰⁷, Иванова¹⁰⁸ и Марјановића¹⁰⁹.

У чему је сукоб критичара и песника Храниловића са модернистима, и због чега је тај толерантни свештеник понео стег „старих“ у тој полемици? Модернисти сматрају да уметност постоји ради уметности и да је зато уметник самодовољни субјект, односно да мери свет према себи и својим аршинима. То значи да треба прихватити уметничку индивидуалност, јер сваки умет-

---

¹⁰⁶ Матош Антун Густав, Реализам и артизам, Савременик, 1911.

¹⁰⁷ Матош Антун Густав, Импромпу, Нови Вик, III, 1903, стр. 332.

¹⁰⁸ Иванов Миливој Дежман, Наше тежње, Хрватски салон, 1898, стр. 8.

¹⁰⁹ Марјановић Милан, Наша модерна белетристика, Хрватска мисао, I, 1899, стр. 167.

ник има право на посебност и егзистира као посебан морални субјект. По схватњу модерниста уметник није ту да задовољава потребе друштва у коме живи, већ мора кидати са традицијом и дотадашњим тенденцијама у књижевности. Модернисти траже нове путеве, нове изразе у уметности, јер модерна напушта епске врсте, и прелази на субјективизам. „Умјетнина је специфична духовна вреднота, која нема додира с практичним животом. Ради тога модернисти осуђују (често пута само теоретски) сваки покушај, да књижевност буде патриотска, да служи подизању народне свијести и јачању народног отпора“¹¹⁰. Са наведеним размишљањима као традиционалиста какав је одувек био, Јован Храниловић никако није могао да се сложи, јер његово поимање уметности је континуитет а не кидање са прошлошћу. Он тражи од уметности да буде набијена патриотизмом, да мобилише народ за будућу борбу за еманципацију и национално освешћење, он тражи од песника да буде истински корифеј на челу нације, онај који је спреман да на њеном олтару жртвује све за народ, а не неки безлични луталица за уметношћу ради ње саме. Као изразити патриота Храниловић није могао да дозволи, макар и теоријско негирање патриотске сврсисходности од стране модерниста, али му као формираном критичару сметају и неки други елементи. Модернисти су очистили песнички израз у хрватској поезији од патетике и велике дескрипције, а пошто су оба наведена елемента били веома блиски Храниловићу, он је као критичар али и песник морао устати у одбрану својих идеала. Храниловић је при том сматрао хрватску књижевност као континуитет, као израз народног генија, а старији песнички језик који се напаја у народном језику модернисти су одбацивали и сматрали непотребним, што је за Јована било равно богохуљењу. Није им могао опростити увођење нових речи, нити копирање и опонашање лирике других европских песничких израза. Као истакнути љубитељ народног језика и противник свега што је страна у песништву, он је осећао као личну и моралну обавезу да се супростави модернистима. „У тој борби Јован заузима видно мјесто на страни „старих“. Сматра

---

¹¹⁰ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискар-на Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 54.

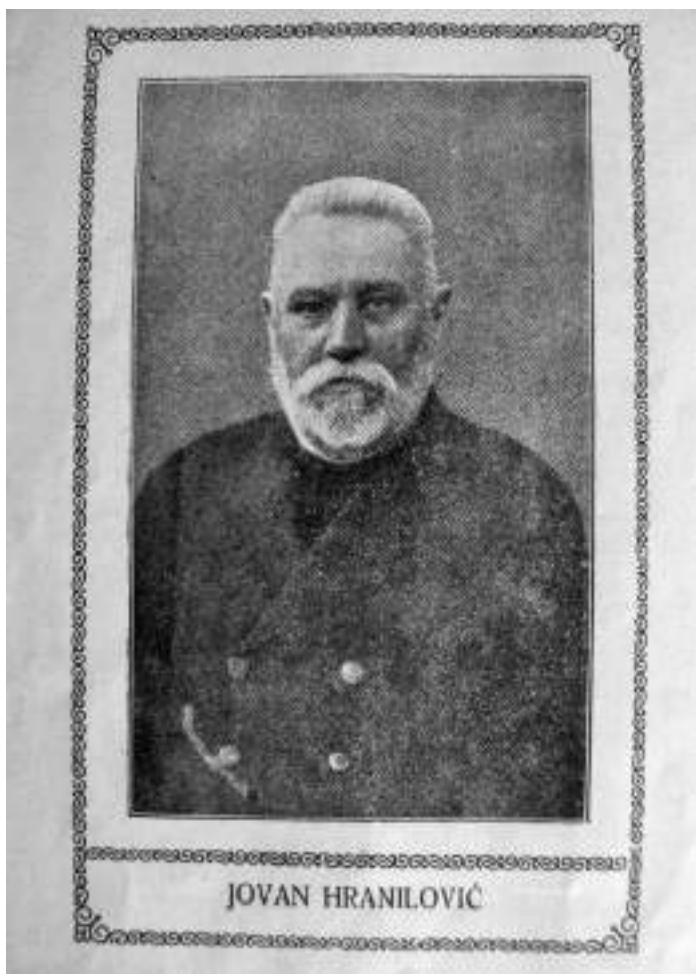
да је књижевност „младих“ непатриотска, каткад чак и протународна (нагласили аутори). Насупрот његовим назорима да књижевно дело мора бити морално, „млади“ сматрају да свако дјело може бити вриједно ако је умјетничко, па и кад није ни етичко ни морално.“¹¹¹. Можда је над критичарем и песником Храниловићем у сукобу „младих“ и „стarih“ до изражаја у појединим сегментима испливао и гркокатолички свештеник, који се осећа позваним у одбрану не само уметничких већ и религијских стварова и принципа, посебно када говоримо о погледима модерниста на питање етике и морала. Ту је Храниловић био доследан вери, иако није био догматски искључив тип свештеника, али је ипак осећао потребу да стане пред модернистима који питање традиционалне моралности као стуба хришћанства у значајној мери релативизирају, што се у ондашњој јавности тумачило као скандалозан чин, што је свакако претеривање, јер модернисти су тај аргумент сводили на искључиво уметничку димензију.

Почетак борбе Јована Храниловића са „младима“ почиње након што преузима „Виенац“ 1899. године. Он је био тада у сукобу са надлежним бискупом и зато није имао службу, те је овај посао прихватио из егзистенцијалних разлога. „На сву срећу бијаше ту од свог бискупа запуштени Јован Храниловић, да преузме уређивање „Обзора“, а и „Виенца“. „Виенцу“ се је већ онда о глави радило, када Јосип Писарић још не бијаше уредником, а ни сурадником „Обзора“, него професор на горњоградској гимназији у Загребу и уредником „Виенца“. Тадањи предстојник одјела за богоштовје и наставник др Кршњави премјести Пасарића из Загреба у Осиек. Тиме би дашто био „Виенац“ изгубио свог уредника“¹¹².

---

¹¹¹ Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник. У: Жумберачке елегije и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986, стр. 140.

¹¹² Захар Јован, Како је Јован Храниловић дошао к „Обзору“ и „Виенцу“, Обзор, број 295, 1905, стр. 5.

Фотографија Јована Храниловића

Борбени уредник „Виенца“

Јован Храниловић се прихватио уредништва у „Виенцу“, часопису који је излазио од 1869. до 1903. године. „Виенац је без сумње најважније подuzeће у свих пет стољећа хрватске књижевности, важан и због тога што је у том часопису настао и развио се хрватски реализам, паче су и раздобља реализма сукладна смјенама уредника“¹¹³. Колико је „Виенац“ био значајан за хрватску књижевност можемо показати ако изнесемо списак његових уредника, који су сви били од великог значаја за књижевно стваралаштво, и зато их наводимо редом како су се смењивали на уредничком месту за време излажења тог елитног часописа хрватске културе: Ђуро Дежелић, Иван Перковац, Иван Дежман Иванов, Фрањо Марковић, Аугуст Шеноа, Вјекослав Клаић, Јосип Пасарић, Бартол Инхоф, Јован Храниловић, Ђуро Арнолд, Стјепан Босанац, Ксавер Шандор Гјалски, Миливој Дежман Иванов.

Фотографија – Миливој Дежман Иванов (1873-1940), идеолог модерне

---

¹¹³ Педерин Иван, Улога њемачке књижевности у борбама Старих и Младих у „Виенцу“, *Croatia et Slavica Iadertina*, Задар, 2005, стр. 267.

Треба нагласити да „Виенац“ није одмах ушао у сукоб са модернистима, чак је уредник који је на том месту био пре Храниловића, Бартол Инхоф покушао да се полако приближи модернистима. Он је имао добру намеру да у листу штампа радове модерниста али је то радио доста опрезно, са критичком дистанцом да не би много усталасао духове и наљутио „старе“, који су чинили окосницу уредништва „Виенца“.

Када је уредништво „Виенца“ преузео Јован Храниловић он је у шестом броју истакао да ће лист задржати дотадашњу уређивачку политику, уз објављивање родољубиве поезије, тако да сукоба „старих“ и „младих“ до краја те године нема у озбиљнијој мери. Почетак сукоба на линији „стари“-„млади“ можемо наћи у раду Гјалског „Књижевна писма“, који је објављен у „Виенцу“¹¹⁴, где он напада Храниловићу драгог Марковића али и „старе“, те побија тезу да би модерна нанела штету хрватској књижевности са аспекта поимања националног као вредног и пожељног у уметности. Гјалски је истакао да га за модерну веже исти став према праву на слободи индивидуума, као и мишљење према коме не постоје битни знаци и закони лепоте. Храниловић је на тај текст Гјалском спремно одговорио да постоје веома битне законитости лепоте, а они се како пише огледају пре свега у симетрији, затим пропорцији и адекватности садржаја али и форме¹¹⁵. На почетку Храниловићевог уредниковања „Виенцем“ нема оштрих сукоба и полемика по питању модерне, али се ситуација мења крајем 1898. године, када „млади“ проносе гласине да ће „Виенац“ престати са излажењем, на шта је Храниловић у свом листу спремно одговорио модернистима, да ће „Виенац“ и даље излазити: „...око кога ће се окупљати књижевници, којима је до одржања оних хрватских традиција, које су хрватском народу дале Ивана Мажуранића, Петра Прерадовића, Аугуста Шеноу и њихове пјесничке и књижевне сараднике.... Књижевност мора бити помагало у борби за опстанак народно културног индивидуалитета“¹¹⁶. Храниловић је насупрот уметничком индивидуалитету који истичу модернисти,

¹¹⁴ Гјалски Касавер Шандор, Књижевна писма, Виенац, 31, 1899, стр. 187-203.

¹¹⁵ Храниловић Јован, Модерна, Виенац, број 31, 1898, стр. 258.

¹¹⁶ Виенац, 1899, стр. 747.

као добар критичар и врстан познавалац теорије књижевности, супротставио народни индивидуалитет, што је у сагласју са његовим критичарским поимањем уметности али и са политичким идејама, које су често код њега твориле симбиозу. Ту се Храниловић држи традиције коју истура као антипод модернистичкој теорији да је уметност тј. књижевност независна од практичних потреба, тиме и од патриотизма. Издавање прогласа, којим почиње борба са модерном, условило је и покретање модернистичког часописа „Живот“ чији управни одбор и редакцију чине истакнути модернисти¹¹⁷.

Борба коју Храниловић озбиљно започиње са модернистима датирана је на почетак 1900. године, а главни уредник „Виенца“ је под утицајем свог духовног ментора Фрање Марковића, чије предавање одржано на изложби хрватске уметности, против модерне Јован преноси у свом листу. Храниловић је сигурно био упоран борац против модерне и по свом личном убеђењу јер истиче као проблем модерниста наглашени индивидуализам и препотенцију као непотребну и излишну ствар, које се у уметности треба клонити¹¹⁸. Храниловић је стао као чврст бедем у одбрани реализма, а на руку му иде и подршка пријатеља и побратима Ђуре Арнолда који напада модернисте¹¹⁹. Доследно је уз Храниловића и Чедомил Јакша који подржава борбу „старих“ и у својим радовима на утемељен начин побија модернистичке тенденције.

Оно што карактерише Храниловића као књижевног критичара и уредника најугледнијег хрватског књижевног часописа онога доба, јесте приметна необјективност и пристрасност, што се једино може тумачити жаром борбе са „младима“, у коју је чини се помало и несвесно, Храниловић све више и жешће улазио. Он је наине одбијао да у „Виенцу“ објављује радове модерниста, и понешен ексклузивношћу прихватао је радове искључиво својих

---

¹¹⁷ У редакцији модернистичког листа “Живот” били су: Миливој Дежман Иванов, Отон Ивековић, Стјепан Милетић, Роберт Франгеш, Виктор Ковачић, Саша Исаковић, Владимир Гундел, Срђан Туцић, Никола Андрић, Бела Чикош-Сесија, Миховил Николић.

¹¹⁸ Храниловић Јован, Модерна, Виенац, број 31, 1898, стр. 258.

¹¹⁹ Арнолд Ђуро, Сецесија-мода, Виенац, број 31, 1899, стр. 812.

сабораца односно „стариx“, који су се са више или мање успеха упињали да докажу своје првенство и наметну своје ставове као једино компетентне и прихватљиве у хрватској књижевности и лирици. Истине ради, млади писци ни сами нису хтели објављивати текстове у „Виенцу“, осим Николића и Домјанића чији радови се могу наћи у листу „стариx“. Такав специфичан положај уредника „Виенца“ донео је доцније Храниловићу заслужену титулу најупорнијег и најдоследнијег апологету „стариx“, а има мишљења у хрватској савременој књижевној теорији да је тај сукоб био излишан и непотребан. О томе пише Педерин када истиче како би се сукоб избегао да није било Храниловићеве срчаности, односно да Инхоф није дао оставку: „...па је новим уредником Виенца постао Јован Храниловић. Инхоф је био уредник који је умио промицати радове Младих са становите дистанце па тако није раздражио Старе (велика слова и италики у оргиналу – прим. аут.). Да је остао тешко да би у Виенцу било дошло до ружне и неозбиљне полемике Стариx и Младих (текст нагласили аутори), коју је отпочео његов насљедник Јован Храниловић“¹²⁰. Педерин сматра да је Храниловић главни узрок сукоба „младих“ и „стариx“ а губи из визуре чињеницу да на почетку уредничког рада Јован задржава Инхофов толерантан курс и сам избегава сукоб. Пре ће бити да су „млади“, својим причањем да ће „Виенац“ престати са излажењем као и све већом агитацијом и оснивањем свог листа „Живот“, изазвали Храниловића на полемику, те су тиме у крајњој линији они и покренули сукоб са „стариx“.

---

¹²⁰ Педерин Иван, Улога њемачке књижевности у борбама Стариx и Младих у „Виенцу“, *Croatia et Slavica Iadertina*, Задар, 2005, стр. 274.

Фотографија – Храниловићев фељтон у „Јединству“ посвећен јубилеју песника Ђуре Арнолда

У тој полемици Храниловић се доказује и као критичар, мада своје критике користи да доказује како су „стари“ у праву. Његова критика у том сегменту је веома блага а „старима“ се пишу читави хвалоспеви. Тако на пример у критици под насловом „Изабране пјесме Ђуре Арнолда“, пише веома похвално о песнику те истиче да су се његове песме: „слиле у један сив и мирис...те као опојен тим мирисом и свијетлом летиш рајевином и свјетаном надземних сфера, и никако не можеш да заборавиш на оно море узвишене мисли“¹²¹. При свом доказивању да су „стари“ у праву, у критици супротставља Арнолдов песнички индивидуалитет насупрот индивидуализму младих, за које пише да ту категорију не разумеју најбоље. Храниловић сматра да је индивидуалитет Ђуре Арнолда привлачан јер је у целини поне-

¹²¹ Храниловић Јован, Изабране пјесме Ђуре Арнолда, Виснац, 1900, стр. 9.

шен мишљу на опште добро, док је индивидуализам младих стерилан и одбојан јер подразумева егоцентризам а не тенденцију ка општем бољитку¹²².

Фотографија – Ђура Арнолд (1853-1941)

Основна нит која се у том периоду провлачи кроз све критике Јована Храниловића, када пише о хрватској модерни, јесте теза да „млади“ немају ни мало истинског патриотизма у својим делима. Он развија у критикама мишљење да модернисти намерно беже од народних мотива, народног језика, за личности у њиховим делима не узимају се они из народа, да се не познаје довољно народни живот и дух. Храниловићева критика Стрижићеве „Модерне легенде“ почива управо на тим формулацијама, када аутору пребацује слабо познавање језика, етичке и естетске недостатке, и недостатак домаћих мотива, док са друге стране релативно повољно оцењује реалистичку црту дела¹²³.

---

¹²² Исто.

¹²³ Храниловић Јован, Модерна легенда, Виенац, 1900, стр. 254.

Да Храниловић може бити оштар критичар, прави анти-под онога што је био на почетку критичарског рада, најбоље је осетио Андрија Милчиновић, чије „Записке“ је оценио као недуховито, егоцентрично дело које нема ни једну црту објективности нити осећаја за стил¹²⁴. Јован Храниловић је за Јеловшекове „Симфоније“ изнео још неповољније мишљење, да се ради о халуцинацијама и правој збрци, конфузији, а песника чак вређа изношењем мишљења како би његово дело било сјајан материјал за психијатријска научна истраживања¹²⁵. Због острашћености која га као грозница хвата док полемише са модерним, Храниловић је у својим критикама нападао и уметнике које уважава као талентоване и чије дела цени као перспективна. Тако је рецимо Милана Беговића за кога пише да поседује сасвим леп песнички дар похвалио за лирику у делу „Vocadogo“, али га прекоревом због застареле терцине и мртвог сонета који га по свему подсећа на мртву природу, тачније на мртво цвеће. Беговића у критици Храниловић прекоревом због бежања од народних мотива, страних, италијанских утицаја који су у нескладу са хрватским народним духом, чиме још једном демонстрира своју критичарску тезу по којој је уметност увек у функцији очувања народне посебности и културне еманципације, посебно у односу на веће народе. Храниловић апелује у тој критици на све песнике и писце, подразумева се да су то модернисти, да се окану страних мотива, те да се окрену родној грудни, коју треба опевати али и наћи у њој истинску инспирацију, ако желе да их народ прихвати и чита¹²⁶.

У својим многобројним критикама у време сукоба „младих“ и „стarih“, Храниловић неретко истиче управо ту тезу да је само повратак певању о домовини и за домовину исправан пут и прави књижевни мотив, док је све остало извртање књижевности и чиста декаденција, јер уметност ради уметности није могућа¹²⁷. У својим критикама Храниловић често модерним пребацује

---

¹²⁴ Храниловић Јован, Записци Андрије Милчиновића, Виенац, стр. 519 – 520.

¹²⁵ Храниловић Јован, В.Јеловшек, Симфоније, Виенац, 1900, стр. 318.

¹²⁶ Храниловић Јован, Xeres de la Marija, Књига Voccardo, Виенац, 1900, стр. 398.

¹²⁷ Храниловић Јован, „Живот“ и декаденство у хрватској књижевности, Виенац, 1900, стр. 567.

да нису сигурни ни шта је то модерна и да немају издиференциране погледе на правац који сами заступају. Када критички обрађује Марјановићев текст о модерни Храниловић му замера што нема јасну слику модерне, а при том наглашава како је књижевна теорија важно питање од општег значаја у ком се не могу мењати тезе и идеје пречесто, односно збрка појмова коју модернисти уносе је погрешна и погубна¹²⁸.

Храниловић је 1900. године на интервенцију у Ватикану поново добио новосадску жупу на управу, и зато је напустио уредништво „Виенца“, које преузима његов побратим и саборац Ђуро Арнолд. То не значи да је Јован изашао из сукоба са модернистима, јер је он последњи од „старих“ остао на линији супростављања модернистима, али је због престанка излагања „Живота“ полемички тон између две завађене стране утихнуо. Храниловић генерално, као критичар сматра да је омладински покрет нанео велику штету укупној хрватској књижевности, посебно приповедачкој књижевности јер модернисти неће да пишу историјске романе и приповедке, што Јована посебно љути. Њега су модернисти жестоко нападали, и као песника али још жешће као критичара, али је он увек остајао у границама свога достојанства и није улазио у лична разрачунавања. Треба нагласити да је Храниловић као критичар задржао дозу објективности јер иако је у перманентном сукобу са модернистима, похвално пише о Дежмановој „Кнегињи Јелени“, где наводи како се ради о једној од најбољих новијих драма у хрватској књижевности, али се ипак осврће на проблем модерне када пише да је дело безидејно тј. да нема неку вишу идеју водиљу¹²⁹. Слично се односи и према Матошу, јер истиче да песник има велику моћ уметничке интуиције, уме да запази важне моменте, али му пребацује због модернистичке тенденције и недостатка самодисциплине¹³⁰.

---

¹²⁸ Храниловић Јован, Декадентске тежње у хрватској књижевности, Виенац, 1900, стр. 519.

¹²⁹ Храниловић Јован, Кнегиња Јелена, Виенац, 1901, стр. 818.

¹³⁰ Храниловић Јован, Матошево Ново иверје, Виенац, 1901, стр. 337.

Фотографија - Ксавер Шандор Гјалски (право име Љубомир Бабић 1854-1935)

Током 1902. године Храниловић ретко пише критике и уопште има мало текстова које објављује у „Виенцу“, који је опхрван финансијским губицима. Матица хрватска је због великог дефицита одлучила да крајем 1902. године прода „Виенац“ који преузимају млади, и уредници постају њихово прваци Гјалски и Дежман. Револтиран преласком „Виенца“ у руке „младих“ против којих се дуго и упорно борио, Храниловић престаје сарадњу са тим листом, али то не значи да је престао да „ратује“ са модерним. Храниловић је свој сукоб са модерним наставио у југословенски настројеном „Обзору“, који је у почетку из идејних разлога био наклоњен модерним. Тек од 1899. године „Обзор“ је нешто оштрији према „младима“, и то углавном зато што у редакцију улази Јован Храниловић, тада истовремено уредник „Виенца“. Сво време док је у редакцији био Храниловић „Обзор“ је, посебно након преласка „Виенца“ у руке „младих“, оштро нападао модерну. „Обзор је оштро наступио према младима г. 1900. Бојовност „Обзора“ подјаривао је уредник Јован Храниловић, који је опажао колику штету наносе омладински листови „Виенцу“.... Након одласка Јована Храниловића из уред-

ништва „Обзора“ (почетком 1901.), „Обзор“ постаје поново склон младима, а млади за узврат почињу сурађивати у „Обзору“. Тај мир истина није настао нагло: све док је излазио „Живот“ опажа се извјесно нерасположење „Обзора“ према омладини, али чим је „Живот“ престао излазити, полемике с младима престају, или постају блаже и безначајније“. ¹³¹

Фотографија – Антун Густав Матош (1873-1914)

Колико је Храниловић био цењен и поштован као критичар али и човек најбоље сведоче писма из његове оставштине. У тој кореспонденцији налазе се и Матошева писма која (иако су од раније у сукобу) одишу искреношћу, потребом да се превазиђу сукоби, јер писмо је пуно помирљивог тона. Храниловић и Матош су посебно полемисали око поимања етичности и морала са

---

¹³¹ Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискар-на Народне просвјете, Загреб, 1933, стр. 67-68.

аспекта модерне, где је Јован Матоша посебно прозивао због антирелигијских ставова, (не)морала и естетике. Када су полемике утихнуле, у писму Матош покушава да пређе преко сукоба „старих“ и „младих“ и покушава да закопа ратне секире тј. да се стара полемика заборави и превазиђе. Због значаја овог писма које баца светло на завршетак сукоба Храниловића и модерне, доносимо га у целости, јер није предугачко. Матош у писму Храниловићу каже: „Београд, Балканска ул. 33. 17.IX. 1904. Госп. Хаџија донио ми је Ваш поздрав. Хвала Вам. Пишем Вам, јер сте ми тим поздравом дали доказа Ваше толеранције (наглашено у оригиналу – прим.аут.) и интересовања. Ми смо прије свега Хрвати и са тог гледишта треба да заборавимо на страначке и полемичке задјевнице. Мој овдашњи боравак би ме разочарао, да нисам већ одавно обманут и да не водим борбу и невољу као другу сколу енергије. Ја сам уморан, у хладној соби, у љетњем одијелу, експлатиран и гоњен. Ви као Хрват и књижевник не ћете бити мој Јуда као... Ја сам за покојну „Слободну Реч“ сваки дан писао фељтон за 80 дин. Мјесечно. Људи из „Срп. Књижевног гласника“ избацили су ме из „Српске заставе“, јер сам им навјестио рат у сред Београда. Радикали ме мрзе, јер их се не бојим. Тај свијет прогања искреног човјека... Зато Вас молим, да ми помогнете, што прије и како умјете. Моја књига „Путови“ (приче штампане иза „Иверја“ и „Новог Иверја“) нема накладника. Модернисти ми завиде, конзервативцима сам одвише слободуман, па ипак ја сам од свих највише страдао (нагласили аутори). Ја сам најбољи Хрват међу свом том жгацијом, што ми ради о глави. Што да Вам још пишем. Ви сте пјесник па ћете се свему досјетити. Ви сте и кршћанин... Молим да ми одговорите. Ваш А.Г.Матош“¹³².

Ово кратко али језгровито писмо на маестралан начин сугерише колико је Храниловић цењен пре свега као човек јер му и некадашњи љути противници пишу и моле га за помоћ. Матош сугерише да се забораве некадашњи сукоби, апелује да су

---

¹³² А.Г.Матош – Јовану Храниловићу, Храниловићева Споменница – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925, стр. 59.

они пре свега Хрвати: "... и са тог гледишта треба да заборавимо на страначке и полемичке задјевице". Ту пре свега мисли да треба заборавити и превазићи сукоб модерниста и „стarih“ које је предводио и персонификовао Храниловић. Описујући свој бедан положај Матош апелује да му Храниловић помогне и као уметник али још више као „кршћанин“. Оно што је кључно у овом писму које је у значајној мери означило крај сукоба „стarih“ и „младих“ јесте Матошева тужна реченица у којој истиче да му модернисти завиде а да је за конзервативце превише слободоуман, што пише да истакне да није добар ни једној струји у сукобу. Матош зна за Храниловићево родољубље и зато на крају писма истиче да је он „најбољи Хрват међу свом том жгадијом“, јер патриотизмом жели да придобије Јованову наклоност и помоћ. Ово писмо по свему сведочи да је сукоб утихнуо и да је оштрица Јованове критике отупела, што је видљиво и у његовим текстовима.

Храниловић након тога углавном престаје са полемичким и критичарским радовима који осуђују модерну, међутим и касније он се у својим критикама спорадично осврће на модернистичко књижевно стваралаштво¹³³. Укупна оцена модерне код Храниловића као критичара је негативна јер сматра да они нису дали неки већи допринос књижевности, јер тај је покрет вештачки унет из других, страних књижевности, а посебно нису реализовали оно за шта су на сав глас тврдили да чине, јер по Храниловићу нису створили ни једно дело које јесте модерно¹³⁴. Ако је могуће изнети неки суд о сукобу „стarih“ и „младих“, можемо нагласити да се ради о мртвој трци, тј. није однео превагу ни један од завађених табора, иако су сви тврдили да су у праву. Сигурно је само то да је Храниловић остао доследан у тој борби и да свој став није мењао чак и када је остао скоро сам у одбрани вредности и ставова које заговарају „стари“, што га као критичара и

---

¹³³ Треба нагласити да се након 1901. године модернистички покрет углавном распао, односно дошло је до размимоилажења која су довела до тога да тешко можемо говорити о јединственом уметничком правцу у хрватској књижевности. И то је свакако утицало на Храниловића да смањи број објављених књижевних критика у чијем фокусус се налазе радови модерниста.

¹³⁴ Храниловић Јован, Књижевни записци, Хрватска просвјета, I, стр. 74.

уметника карактерише врлином доследност, без обзира да ли су његови ставови исправни.

Фотографија – Јован Храниловић у старости

Закључак

Јован Храниловић је као свестрана личност по више основа задужио не само Нови Сад предано радећи за његову добробит већ и ширу заједницу и то песништвом, књижевном критиком, политичким деловањем, хуманитарним радом и новинарством. Његова свестрана личност и прегалаштво, били су пример стваралаштва племенитог човека пуног вере и наде у бољу будућност а његов живот је парадигма моралних вредности садржаних у скромном, ненаметљивом културном и јавном трудбенику, који много даје а не тражи за узврат ништа. Иако му се поколења која су иза њега дошла нису довољно одужила, јер његова улога није довољна осветљена у многим областима духовног стваралаштва, ово је скроман допринос да се макар делимично та историјска неправда поправи. Такође је на основу анализираних материјала могуће закључити да је Јован Храниловић мост сарадње и тачка спајања српске и хрватске културе, уметности и журналистике, што је веома важна чињеница у времену када треба превазилазити сукобе и антагонизме из ближе прошлости.

Фотографија – Млади песник Јован Храниловић

Можемо закључити да је Јован Храниловић дао велики допринос у области књижевне критике а колико је био одан критици најбоље сведочи податак да је скоро до саме смрти био посвећен тешком, одговорном а често и незахвалном послу неуморног али поштеног критичара. Храниловић је последњу своју критику написао у обновљеном „Виенцу“, поводом изласка на светлост дана збирке песама његовог пријатеља Ђуре Арнолда “С висина и дубина, Пјесме Ђуре Арнолда 1908-1918”¹³⁵. Иако је његова критика била веома афирмативна по Арнолда, можемо констатовати да је она била искрена и да одаје доброг критичара који на рафиниран начин износи своје ставове. Храниловић се показао као озбиљан и доследан критичар који суверено влада материјом и теоријом књижевности. Он је способан да износи сложене мисаоне целине и структуралне реченичне склопове а да при том не умара читаоца, не тера га да се упиње да би схватио и разумео основну мисао водиљу критике коју чита.

Ако оцењујемо критичара Јована Храниловића можемо закључити да је он рано формирао своје ставове по питању књижевне критике али их доцније није кориговао већ само утврђивао како је сазревао у свету књижевне критике и поезије. Као свестрана личност која је под једним шеширом обједињавала свештеника, песника, хуманисту, националног радника, новинара и књижевног критичара, Јован Храниловић је на неоправдан начин доста дуго био скрајнут са позорнице наше историје књижевности али и поља књижевне критике. Његов значај је половично оцењиван неретко је и слабо оцењиван као уметник. Иако је за живота мењао политичке и идејне ставове, Храниловић је у питању критике и уметничког сензибилитета остао доследан себи и својој личности.

---

¹³⁵ Храниловић Јован, др. Ђуро Арнолд, Виенац, год. II, 1924, стр. 7.

Фотографија – Храниловићеве „Изабране пјесме“ издање из 1893. године

Из угла књижевне критике Храниловић је у свом делу „Будућност лепе књижевности“, дао својеврсну опоруку, у којој су сублимирани његови погледи на књижевну критику. „Неограничена слобода пјесничког стварања књижевничке производње јест нешто, што већ у себи садржаје контрадикцију. Барем то је јасно, да о неограниченој слободи не може бити говора, гдје се нарочито истиче пјесничко стварање; јер израз пјесничко, или рецимо умјетничко не обухваћа баш све предмете, материје и форме, него тек оне, које се даду, могу и смију под израз пјесништва и умјетности субсумирати. Обзири на естетику и етику нису никаквом запреком размаху крила духа на књижевном пољу; они су тек свјетионици на широкој пучини фантазије, звијезде водиле, да се не зађе с правог пута у понор, расуло и пропаст... Књижев-

ност није само огледало живота, она је и дјелотворни фактор у животу, једно јако помагало и средство за културно унапређење човјечанства. Све да јој је то првом задаћом, да служи на олтару љепоте, култивирајући праву љепоту, која се не може у метафизичком смислу ни замислити без њезиних сестара: истине и доброте, она већ и као таква имаде сврху изван себе: промицање, оплемењивање и унапређење човјечанства¹³⁶.

Чини се да и у овом свом специфичном завештању, Храниловић жели да зада ударац модерни када пише да о неограниченој слободи у књижевности не може бити ни говора, што је шамар модернистичком поимању, слободе и индивидуума. При том Јован истиче: „Обзири на естетику и етику нису никаквом запреком размаху крила духа на књижевном пољу“: што сугерише да се право књижевно дело рађа уз поштовање одређених правила и форми, које не сметају слободи стваралачког духа. То је опет критички осврт на модернистичко негирање традиционалног морала и естетике, односно законитости које она собом носи, јер њих Храниловић види као светионике, односно управљаче уметничког брода који плови по морима фантазије, а да не би доживео бродолом уметник се мора држати одређених правила.

Храниловић се показује у светлу правог критичара-идеалисте када износи тезу да је сврха уметности служење лепоти уз асистенцију њених „сестара: истине и доброте“, што је заокружена целина идеалистичког посматрања књижевности. На крају је Храниловић поново оповргао модернистичко виђење уметности ради ње саме када истиче да уметност има сврху изван себе а то је служење напретку и унапређењу човечанства, што је посебно снажна и значајна мисао ако знамо да је текст објављен у јеку Првог светског рата, када су милиони људи умирали по бојним пољима.

Та сврха постојања уметности да служи човечанству уз помоћ идеала, јесте константа у Храниловићевој критици, која увек истиче естетику али и друштвену сврсисходност уметности. У

---

¹³⁶ Храниловић Јован, Будућност лепе књижевности, Хрватска просвјета, Загреб, 1916, стр. 127.

овом контексту он не помиње патриотизам и служење домивини, због актуелног политичког тренутка у ком је он против опстанка Аустро-Угарске, на чијим развалинама ће настати југословенска држава коју ће он не само спремно поздравити већ и активним политичким деловањем помоћи. Сав у иделима и апологетској одбрани вредности и ставова „старих“, чини се да је Јован до краја свог критичарског рада остао упорни борац против модерне, чак и када она суштински више није постојала.

На почетку каријере књижевног критичара Храниловић је био умерен, може се рећи чак и више него пажљив а по неким оценама никоме се није замерио дуги низ година, током којих је писао критике. Тај његов сегмент више треба тумачити као критичарски приступ, него као страх или недостатак уметничке имагинације и критичарске храбрости. У другом делу критичарског рада, када почиње сукоб са „младима“, Храниловић се већ афирмисао и профилисао као вођа „старих“, и ту долази до његовог најплоднијег рада. Иако можемо констатовати да је био коректан критичар, човек који није атаковао на личност уметника већ на указивање на недостатке дела, у том периоду Храниловић ипак исказује оштрину свога пера. Некада би изгубио меру те би песника кога критикује препоручио за психијатријска посматрања, али то су изузеци а не правила у његовом раду. Његов темепрамент долазио би до изражаја на моменте и када би Јован писао о својим истомишљеницима, па би критика била више хвала и аплогетика, личности и дела који би били или на линији „старих“ или не би припадали модерни.

Фотографија – Издање „Жумберачких елeгија“ из 1886. године

Јован Храниловић је оставио запажен траг не само на пољу књижевне критике већ и на подручју новинарског и уредничког рада. Човек који је остао у широј јавности упамћен као аутор „Жумберачких елeгија“ у историји новинарства, посебно у оквирима Новог Сада и Војводине оставио је неизбрисив траг. Као уредник „Јединства“ утицајног политичко-информативног дневног листа, Храниловић се снажно залагао за етички утемељено новинарство што није био општеприхваћен манир његовог, као уосталом ни нашег времена. Тада је штампа посматрана као полигон за личне и политичке обрачуне, док је Храниловић увидео значај ширих оквира и задатака ондашњих медија које посматра као средство образовања, просвећивања и одгајања читалаца у духу јужнословенског јединства, за које се залаже и као политичка личност а чини се још више као журналиста и као човек који исправно разуме моћ медијске писане речи.

Новинарски рад је посматрао као племенито делање на општеном добро и зато инсистира да се објављују само проверене информације, а да се лични обрачуни избегавају док је на увреду и прозивку увек одговарао без гнева и аргументовано, ставку по ставку. Величина уредника Храниловића, види се и кроз осећај за медијску иницијативу, пре свега у хуманитарним питањима и раду на новинарском самоорганизовању у циљу побољшања социјалног стања новинара.

Јован Храниловић није крио своја политичка и идеолошка уверења али она никада нису била тумачена нити пропагирана на штету другог и ако се изузме понекад темпераментно изношење антиреволуционарних тенденција, његов стил се може окарактерисати као умерен и фактографски приступ новинарском писању. Храниловић је осим уводника и коментаторских текстова искрено уживао да пише извештаје из позоришта и позоришне критике. И ту га је понекада побеђивао политички новинар када говори у ширем друштвено-политичком контексту, али има и текстова који се ограничавају само на уметничке аспекте комада, тумачење улога и зрео коментар новинара који је истовремено врстан критичар.

Уреднички рад Јована Храниловића на крају се може оценити као добар пример етички прихватљивог новинарског рада, који је један од ваљаних узора из историје нашег новинарства, и који у крајњој линији указује да се рад заснован на моралним врлинама високо цени и са дистанце од безмало једног века. Храниловић је иако чедо времена у ком је живео остао доследан идејама за које се залагао, а нама је оставио изузетан пример врсног новинара и моралног човека на месту уредника, што га чини не само великим песником и критичарем већ и великим журналистом који је своју личност пред судом историје посведочио преданим новинарским радом, који је био ослобођен увреда, мржње и линчних анимозитета на ступцима новина које је уређивао.

Аутори су желели да представе пионирске кораке на струковном организовању новосадских новинара у чему је Јован Храниловић имао прворазредну, можемо рећи одлучујућу улогу. Као врстан журналиста и дугогодишњи уредник Храниловић је

увидео значај оснивања новинарске организације на нивоу Новог Сада, а захваљујући личном ауторитету успео је да окупи разједињене журналисте у оквир једне организације. То је постигао захваљујући личном угледу песника, новинара и јавног радника, али и организационим способностима, а упркос многобројним проблемима успео је да буду заступљене све редакције и представници свих националности, што је у сложеним послератним друштвено – политичким приликама био значајан успех. Секција се бавила потпором немоћних, болесних и незапослених новинара али и радом на побољшању положаја новинара у друштву и подизањем угледа професије, у којој је стање било незавидно. Осим што се залагао за поштовање етичких стандарда и норми Храниловић се борио за одбрану слободе штампе и права новинара, која су у значајној мери гушена, како смо видели понекада и физичким обрачунама.

Човек који је остао у широј јавности упамћен као аутор „Жумебарчких елгија“ на широком пољу духовног стваралаштва и деловања посебно у оквирима Новог Сада и Војводине остао је неизбрисив траг. Величина Јована Храниловића види се и кроз осећај за медијску иницијативу, пре свега у хуманитарним питањима, када помаже ратну сирочад и раду у градској управи, а посебно је битно његово политичко ангажовање на уједињењу. Новосадски журналисти достојно су показали поштовање према свом првом преседнику о чему Милитар пише: „У делатности Новосадске секције у току минулих десет година забележени су као значајније акције и важнији догађаји: одржана је свечана комеморативна седница посвећена успомени првог претседника секције пок. Јована Храниловића, на његовом гробу у Новом Саду подигнут је и у оквиру свечаности откривен леп споменик“¹³⁷.

Рад Јована Храниловића на крају се може оценити као добар пример залагања за јавни интерес и одбрану интегритета у сваком послу у ком се огледао, и као један од ваљаних узора

---

¹³⁷ Милитар Трива, Штампа у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939, стр. 77.

како из књижевне критике тако и из историје нашег новинарства, који указује да се ангажовање засновано на моралним врлинама високо цени и са дистанце од безмало једног века. Храниловић је иако чедо времена у ком је живео остао доследан идејама за које се залагао, а нама је оставио изузетан пример врсног новинара и моралног човека на месту првог председника Новосадске секција ЈНУ, што га чини не само великим песником већ и великим журналистом који је своју личност пред судом историје посведочио преданим радом на подручју културе. Храниловић се при ангажовању као критичар и журналиста није обазирао на личне бенефите и користи, већ је увек настојао да достојанствено представља не само себе лично већ и да критику и новинарство подигне на пиједестал заштите јавног интереса, што га и данас чини актуелним и вредним стручне и научне пажње. Својим вредним и преданим вишедценијским радом Храниловић се ненаметљиво поставио као прави спој и мост сарадње српске и хрватске културе, уметности и журналистике, и искреног залагања за јединство јужнословенских народа.

На крају можемо закључити да је Јован Храниловић у свом раду и животу био и остао права парадигма човека који дела на основу моралних врлина и љубави за народ за који је спреман да поднесе највеће личне жртве. У томе је његова заслуга и историјска улога коју тек треба додатно анализирати, истраживати и мерити, а ми смо покушали да у скромној мери допринесемо укупним напорима у том правцу. Сигурни смо да ће бити још заинтересованих истраживача који ће наставити са настојањима да се структурална и сложена личност Јована Храниловића још детаљније истражи јер он својим укупним животним делом то свакако заслужује.

Фотографија – Жумберак од Храниловића опеван

Анеготе о Јовану Храниловићу

Јован Храниловић је као уважена личност остао упамћен и у анеготама које су остале у народном сећању до наших дана иако је од његове смрти прошло 90 година. Јован је волео дружење и једне суботе код њега се окупило велико друштво које се сакупило у његовој кући, преко пута цркве у којој је служио. Пошто се попило и дружење отегло до раних јутарњих сати Јован је заспао тако да није почела литургија у недељу ујутру како је по правилу предвиђено. Савесни верници који су утврдили да парох није дошао на службу забринуте су куцали на прозор Јовановог стана, да би видели зашто нема службе. Јован им је мамуран љутито отворио прозор и на питање зашто нема службе лаконски одговорио: „Данас нема богослужења, као што видите свештеник је болестан“. Након тога залупио је прозор и наставио да спава, „лечећи се“ од претходне вечери. (на анеготи захваљујемо проф. др Јанку Рамачу).

*****

Јован Храниловић се као љубитељ поезије дружио са Илијом Округићем Сријемцом, који је био католички парох у Петроварадину али и писац и човек који је иако по много чему ососбењак био занимљив за разговор. Уз чашицу разговора забележено је да су два пријатеља често имали бурне дијалоге након чега би по неколико дана били у свађи. Убрзо би односи били поправљени и пријатељство се настављало. Храниловић се у „Јединству“ одужио свом пријатељу, у чију част је објавио дугачак фељтон.

*****

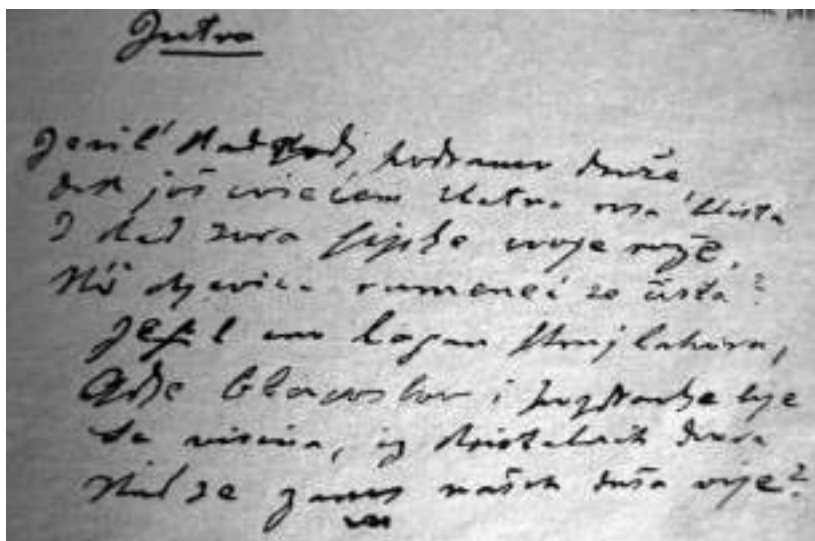
Додатак и прилози

Фотографија – монографија „Јован Храниловић“ аутора Мате Ујевића

Фотографија – Капела Блажене Девице Марије у Жумберку где је Јован Храниловић служио као свештеник

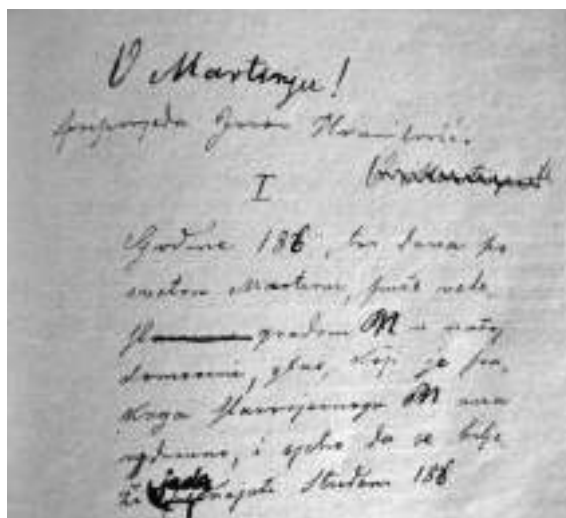
Фотографија – аутограф песме „Јутро“

Фотографија - Жупна црква Свете Недеље у Радатовићима

Фотографија – Сопотски слап код Сошица у Жумберку

Фотографија – Песма „О Мартињу!“ из 1881. године

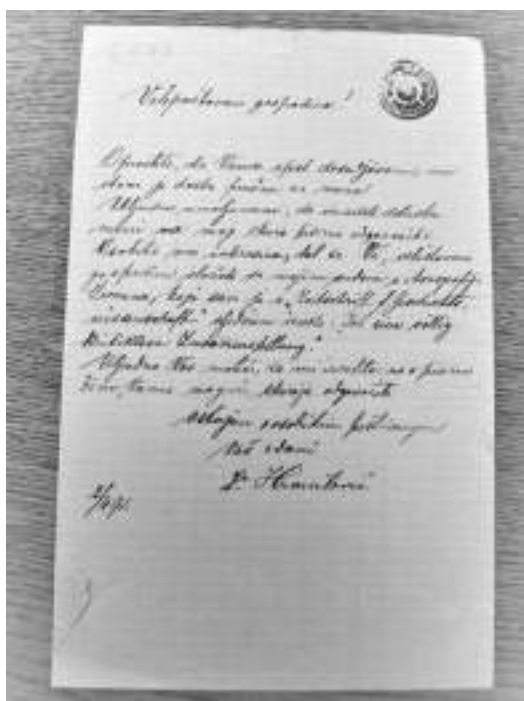

Фотографије – Изглед куће у којој је Храниловић живео некад и сад

Фотографија – Изглед сељачке куће у Жумберку у време када је Храниловић службовао

Фотографија – Храниловићево писмо Илариону Руварцу

Фотографија – Изглед надгробног споменика
Јована Храниловића када је постављен

Фотографија – Изглед надгробног споменика
Јована Храниловића

Фотографија – Текст „Погреб Јована Храниловића“ изашао у
„Јединству“, листу који је славни покојник уређивао

Литература и извори:

Арнолд Ђуро, Сецесија-мода, Виенац, број 31, 1899, стр. 812.
Барац Антун, Хрватска књижевна критика, II, Раздобље реализма, Матица Хрватска, Загреб, 1961.

Барац Антун, Хрватска књижевна критика, Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб, 1938.

Гјалски Ксавер Шандор, Књижевна писма, Виенац, 31, 1899, стр. 187-203.

Гуровић Дане, Јован Храниловић, човјек и пјесник. У: Жумберачке елегије и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986.

Дворниковић Владимир, Карактерологија Југословена, Промета, Београд, 2000.

Енциклопедија Новог Сада, књига 7, Новосадски клуб – „Прометеј“, Нови Сад, 1996.

Захар Јован, Како је Јован Храниловић дошао к „Обзору“ и „Виенцу“, Обзор, број 295, 1905, стр. 5-6.

Иванов Миливој Дежман, Наше тежње, Хрватски салон, 1898, стр. 8.

Кокша Ђуро, Јован Храниловић – пјесник племенитог осјећања и књижевник великих начела (уводни есеј), У: Жумберачке елегије и друге изабране пјесме / Јован Храниловић ; уредио Дане Гуровић. уводни есеј Ђуро Кокша ; поговор Божидар Петрач, Дане Гуровић ; цртежи Златко Латковић, Станко Зубовић ; библиографију приредио Никола Н. Жумберачки викаријат, Загреб, 1986.

Крестић Ђ. Василије, Бискуп Штросмајер, Хрват, великохрват или Југословен, Гамбит, Јагодина, 2006.

Лопашевић Душан, Код Јована Храниловића, Свјетло, 1894, број 23.

Марјановић Милан, Наша модерна белетристика, Хрватска мисао, I, 1899, стр. 167-9.

Матош Антун Густав, Импропту, Нови Виек, III, 1903, стр. 332.

Матош Антун Густав, Реализам и артизам, Савременик, 1911. Милитар Трива, Штампa у Војводини, преглед историјске грађе, Штампарија Дунавске бановине, Нови Сад, 1939.

Педерин Иван, Улога њемачке књижевности у борбама Стaриx и Младих у „Виенцу“, *Croatica et Slavica Iadertina*, Задар, 2005, стр. 267-289.

Попов Душан, Српска штампа у Војводини 1918-1941., Матица српска, Нови Сад, 1983.

Ујевић Мате, Јован Храниловић, Прилог за повјест хрватске модерне, Тискарна Народне просвјете, Загреб, 1933.

Ујевић Мате, Плодви срца и ума, Загреб, 1941.

Храниловић Јован, „Живот“ и декаденство у хрватској књижевности, Виенац, 1900, стр. 567.

Храниловић Јован, *Xeres de la Marija*, Књига *Vossardo*, Виенац, 1900, стр. 398.

Храниловић Јован, Арабеске из хрватске књижевности задњих двадесет година, Коло, Београд, 1890.

Храниловић Јован, Будућност лепе књижевности, Хрватска просвјета, 1916, стр. 127.

Храниловић Јован, В.Јеловшек, Симфоније, Виенац, 1900, стр. 318.

Храниловић Јован, Декадентске тежње у хрватској књижевности, Виенац, 1900, стр. 519.

Храниловић Јован, др. Ђуро Арнолд, Виенац, год. II, 1924, стр. 7.

Храниловић Јован, Жумберачке елeгије, Тисак и наклада Густава Неуберга, 1886.

Храниловић Јован, Записци Андрије Милчиновића, Виенац, стр. 519 – 520.

Храниловић Јован, Изабране пјесме Ђуре Арнолда, Виенац, 1900, стр. 9.

Храниловић Јован, Кнегиња Јелена, Виенац, 1901, стр. 818.

Храниловић Јован, Књижевни записци, Хрватска просвјета, I, стр. 74.

Храниловић Јован, Матошево Ново иверје, Виенац, 1901, стр. 337.

Храниловић Јован, Модерна легенда, Виенац, 1900, стр. 254.

Храниловић Јован, Модерна, Виенац, број 31, 1898, стр. 258.

Храниловић Јован, О пјесмама В.Илића, Виенац, 1890.

Храниловић Јован, О пјесмама В.Илића, Виенац, 1890, стр. 110.

Храниловић Јован, Пјесме Андрије Палмовића, Балкан, 1886, стр. 140.

Храниловић Јован, Теорија новеле, Хрватска вила, 1882.

Храниловићева Споменица – о 70-годишњици његовог рођења, у славу свог првог председника издала „Новосадска секција Југословенског новинарског удружења“, Нови Сад, 18. децембар 1925.

Шимрак др Јанко, Споменица о 250 годишњици гркокатоличког сјеменишта у Загребу, Загреб, 1931.

Извори:

„Виенац“ 1895,1897,1898,1899, 1900. обновљено издање год друга 1924.

„Јединство“ 1919, обновљено издање 1921, 1922, 1923, 1924, 1925.

„Обзор“, 1899, 1900,1903,1905.

